

# KRES.

Leposloven in znanstven list.

Leto I.

V Celovci, 1. decembra 1881.

Štev. 12.

## Viženčar.

Povest.

Spisal Anton Koder.

(Konec.)

VII.

Drugo jutro se prične velik lov na „Krvavci“, kakoršnega ni bilo in ga bajè ne bode kmalu več, akoravno še vedno lovci radi lazijo po v nebo kipečej strmini, osobito na severno-vzhodnej strani, od koder je tako zvano z grmovjem preraščeno sedlo na Grintovec. Tu je pravi pašnik srnam, divjim kozam in divjim petelinom.

Že pred solnčnim vzhodom se je dvignola lovska družba raz Viženč, kajti lov je bil namenjen divjim petelinom, in te moramo zalezti na vse zgodaj na gredéh in pod njimi čakati, da jamejo, ko se dani, klicati svoje pute. Petje in ljubezen jih stori slepe za zvananje nevarnost.

Lovci so hodili s prva skupaj, a prišedši do križke pastirske koče, razdelili so se v tri oddelke, izmed kterih je imel prvi nalogo ob levej strani Krvavca prodreti proti višini, drugi v sredi navpik in zadnji ob desnej proti vzhodu.

Prvi oddelek je imel najbolj težavno pot, a tudi najbolj ugodni kraj za lov na peteline. Ondi je namreč najbolj obraščena stran in vetrov prosta. Stoletni borovci in mecesni stojé ondí s svojimi krivimi životi in razmršenimi glavami, kar dela to stran Krvavca najbolj divjo in romantično. Tudi razgled od tod je prekrasen proti gorenjskej strani in v nebo kipečemu Triglavu.

Vendar lovci niso ravno navdušeni občudovalci takovih poetičnih prizorov, in posebno tu bi jim bilo mnogo ljubše, ko bi ne bilo tako zvanih dré, to je širokih zarez v goro, ktere so naredili hudourniki, ki so trgali grmovje in drevje s koreninami vred ter je odnašali v strašne prepade. Te dréce ovirajo hojo ob Krvavci in so povrh jako nevarne. Že več potov se je namreč pripetilo, da se je utrgal pod živalijo ali človekom

ob takej drči peščeni plaz in se valil z njim vred v prepad ter ga pokopal v grob, iz katerega ni rešitve.

O tem so bili sicer lovci dobro poučeni, a motilo jih je malo. In zaradi tega se odpravijo tudi danes trije izmed najpogumnejših lovcev, med njimi cesarski princ ob drčah proti višini, kjer si hočejo poiskati stališče za čakanje. Srečno so prelezli dve najširji drči, pred tretjo se ločijo. Tu je bil jako ugoden prostor, in tega si odbere cesarski lovec, namreč pod širokim mecesnom na robu tretje drče, tovariša pa odideta nekaj streljajev dalje navpik proti višini.

Med pôtem so že zasledili peteline, in zdajci ko so komaj dospeli na stališča, jeli so se oglašati.

Cesarski princ je bil najbolj srečen izmed svojih tovarišev. Komaj je uredil svojo puško, zafrfetalo je že v vejah nad njim, petelin se je preselil z enega vršiča na drugega in glasno zapel.

„Pok“ — in padel je od veje do veje na tla tik roba peščene drče. Vesel plane lovec kvišku, hiti brez skrbi za njim, spozabi se nevarnosti in gorjé! — ko stopi krepkih korakov na rob, utrga se peščeni plaz ter odnese njega in lovski plen v gorsko zarezo in dalje po njej v neizmerno globino.

Smrtna tihota nastane potem. Kakor da bi bil pok puške splasil vse ostale peteline, ne oglasi se nobeden več, dà ostala loveca jameta polagoma kleti in se dolgočasovati na svojih stališčih, povrh pa tudi nekoliko zavidata svojega imenitnega lovskega tovariša, ki je imel srečo, kakor je naznanjal strel.

Ko se jame solnce vzdigovati izza grintovčevega prigorja, znamenje da je za danes petelinov lov končan, zapustita loveca svoja prostora ter odideta proti nižjemu stališču nadvojvode. Vendar čuden pogled! Ko dospeta na njegovo mesto, najdeta ob robu drče klobuk, petelinovo perje, — tovariša pa nikjer. S početkoma mislita, da je odšel princ na kakovo drugo stališče v obližji, zaradi tega preiščeta trobéc in kličóč okolico, a zastonj. Vrneta se in strah ju prešine, ko zapazita ob prepadu, kjer je ležal klobuk, odrušeno peščeno zemljo, kakor da bi bil kdo stopil tja in bi se bila ona utrgala in zdrčala v prepad. Tudi borovčeva korenina, ki je segala po pesku ob drči, bila je, kakor se je natanko videlo, odlomljena. Kdo bi bil storil to v tej samoti in iz kakega uzroka? Kdo bi bil dosegel globoko v prepad moleči konec? Vsa ta znamenja so vzbujala lovecema strašne misli, katerih si niti drug drugemu razodeti nista upala. Posled vzklikne starejši krepki možak: „Gorjé, tu se je zgodila nesreča, naš visoki gost je nedvomno padel v prepad.“ Ko kliče potem eden z lovskim rogom izgubljenega loveca, leže drugi na trebuh ter se nagne čez rob prepada, da bi se prepričal o resnici strašne slutnje, a bilo je zastonj. Trnjevo grmovje je zaviralo izgled v globino. Zaradi tega jameta oba trobiti na

svoje rogove in klicati raztresene lovske tovariše po Krvavci. Predno mine ura, zbrana je lovska družba ob prepadu.

V tem trenutku izgine tudi zadnji up, da bi bil zašel ali se izgubil princ na gori, kajti nikdo prišlih ga ni videl, nihče ni čul o njem.

„Ponesrečil se je,“ čuje se kakor eden glas. „V prepadu je, hitimo, pomagajmo mu!“ kliče drugi in tretji, ozirajoč se ob drči v neizmerni prepad.

Med tem ko se posvetujejo prestrašeni lovci o tem, kako in kaj je storiti, čuje se od daleč moška stopinja. Veselja zarudé vsi, kajti nihče drug kot princ mora biti, a ko se upogne bližnji grm in izza njega stopi mlad, krepek človek v gorjanskej opravi, izgine nenadna radost. In kakor da bi se bil poslednjega tudi prišlec prepričal, ali pa kakor da bi mu ne bili povšeči tuji lovski obrazi in njihova, sicer priprosta lovska, vendar boljša obleka, kakor jo nosijo navadni lovci, obstoji ta pri tem pogledu, lahna bledina mu spreleti zagorelo čelo, in ko si popravi kodraste lase, privzdigne malo klobuk z zakrivljenim peresom, kakor da bi hotel lovec pozdraviti, in reče: „Ne zamerite, jaz sem čul nenavaden šum ob prepadu ter mislim, da se je zopet kakova svojeglava koza prekuenola v prepad in svoje štiri za vse čase v nebo pomolila; zaradi tega sem mislil: Poglej in zgrabi jo za rep, če se da, bode pa križki baron nekaj grošev plačal za njo, če letos sèm na lov pride.“

Izgovorivši zopet nekoliko za klobuk zgrabi in hoče molčé oditi.

A lovec, ki je ob robu prepada klečal in premerjal, kako bi se moglo v globino priti, zakliče:

„Jastreb bi moral biti, ki tu doli pride, pa ne človek. Glavo in vse premoženje stavim, da brez vrvi ni mogoča rešitev.“

Te besede, ki jih je slovenski govoril neki nižji lovec, razumel je prišlec in hitro postal, kajti lovska družba ni odgovorila njegovemu opravičevanju, ker ga morda ni umela ali pa ni hotela umeti. Tudi ga je osrčil izrek o stavi na glavo in premoženje.

Zaradi tega poreče: „Če vam je petelin ali kaj drugega v prepad padlo, trudite se zastonj, a jaz vam ga poiščem za eden petak, če ni drugače. Jaz sem vajen takovih drč bolj kot široke cesarske ceste, akoravno je ta križka drča pravi hudič, mnogo koz in ovac je že požrla.“

Izgovorivši pristopi nepozvan k lovcu, ki je iz jermenja na puškah in nekih vrvic, ktere so lovci slučajno pri sebi imeli, vrv pletel, zasmee se in pravi:

„To ni nič, vam povem. Če hočete po tem v prepad, motite se. Desetkrat tako globok je kot to pletenje, povrh bi se jaz po takej vrvi nikdar ne spuščal doli. To bi še mačke ne držalo, ker ne znate vezati in ne umete, kako se vozli delajo. Jaz vam pravim, da grem brez vrvi rajši doli, če poveste, kako in kaj.“

Lovec, ki je doslej v to delo zamišljen le na pol prišleca poslušal, o katerem je bralec že gotovo uganil, da je bil Janče raz Viženč, povzdigne pri zadnjih besedah glavo in pravi:

„Fante, ako je tvoj pogum res v primeri z jezikom, ki brez potrebe sodbo dela, pa ti zveži ta posamezna vezila, a to ti povem, da v globino moramo, kajti sam cesarski princ se je ponesrečil v hudimantovem brezdnju, ki je tako, kakor da bi se v pekel hodilo po njem.“

Janče čuvši o cesarskem princu, kterege ime mu je bilo znano že iz prejšnjih let, ko je tudi nekaj lovil s križkim baronom po planinah, vzame jermenje in vrvi lovcu iz rok, uredi jih sam, kakor se mu dozdeva prav, potem pa zgrabi svojo dolgo z železom okovano gorjačo in reče: „Tako, zdaj pa glejte, kako se po drčah v prepade hodi. Pa to vam povem, za vsakega bi ne lezel v to gadje gnezdo, a za cesarskega princa in povrh tako dobrega, kot je ta tu notri, kakor trdite, izplača se trud. Ko bi me pa ne bilo več iz te luknje, nič škode zaradi tega, jaz sem svoj račun sklenol s svetom doli v dolini, le ko bi mimo Viženčarja v mesto domú hodili, Cilji povejte, da jo nekdo iz planin pozdravlja, ona vas bo že umela kdo.“

Tako je govoril Janče, zgrabil vrvi, stopil na rob prepada, preskočil raz njega na nasprotno stran, obraščeno z večjim grmovjem in se sprememši spuščal v globino ter v njej kmalu izginol.

Zdaj še le je zanimal gosposke lovec pogumni mladeneč in njegovo govorjenje, in ugibati so jeli, kako in kaj, ter uganili posled, da mora biti ali divji lovec ali begun, kajti navaden človek bi po takovem potu brez primernih sredstev ne stavljal življenja v največjo nevarnost.

Med tem je prodiral Janče vedno globlje v prepad. Kedar ni pomagala vrv, opiral se je na gorjačo ali pa s koleno ob skalovje, ali si delal s težko okovanimi črevlji stopinje v peščenih stenah.

Kmalu potem zapazi na grmu kos sive sukne in krvav sled ob skali.

„Motili se niso lovci, ponesrečil se je princ, če je bil v resnici on med njimi,“ misli si.

Poslednje mu podvoji pogum. Kakor divja koza pleže dalje in kmalu potem zagleda človeka, ki se je ujel, kakor je videti, ob grmu, kterege se oprijemlje z obema rokama.

Zdajci se mu približa ter spozna, da je tu zadnji čas rešitve, kajti lovec, že priletel, sivolas gospod, krvavel je raz rok in obraza, in ko bi ga bile zapustile moči, da bi bil moral izpustiti grmovje, bil bi nedvomno izgubljen. Pod njim se je pričela največja strmina in na dnu so ležale v stoletjih in stoletjih po nevihti in hudournikih odtrgane skale.

Ne prašajoč kako in kaj, poda Janče lovcu vrv in pristavi: „Zdaj pa le dobro držite, potem pa brez skrbi! Navzgor ne bode sile.“

Na tak način pomaga mladeneč nesrečnežu najprej na oni prostor,

kjer je sam stal, in reče potem: „Zdaj pa sedite tu in počijte, trúdni in oslabeledi ste, kakor vidim. Za najin pot je potreba vseh močij.“

In v resnici zdaj še le spozna tudi princ, da je bil zadnji čas, da se mu je približal rešitelj, kajti sam je bil preslab, da bi si bil pomagal iz tega strašnega položaja, v katerem je že stokal pol ure. Kaj tudi potem, kdo bi ga bil vodil dalje? Zaradi tega pravi: „Hvala ti, pogumni mladeneč! Kdo ti je povedal, da sem tu, in kako si se potrudil ravno ti v globino, akoravno sem pričakoval ktereга iz svoje družbe.“

„To je prav naravno, povem vam, milostljivi gospod princ, če ste res vi tisti, in me niso nalagali možje gori na višini, ki so oblečeni po lovsko, a brez zamere, pravi lovci in kaj prida niso, sicer bi ne bili javkali ondi, da se je ponesrečil nekdo izmed družbe in jermene in vrvi skupaj vezali, kakor otrobe.“

Povem vam, stokrat bi bili vi tu lahko poginoli, predno bi se bil kdo izmed onih upal za vami, kajti pri nas v gorah še ni učena in gosposka glava vse, temveč poguma in krepke roke je potreba, nič drugega. Pa brez zamere, vam pravim še enkrat, milostljivi cesarski princ, jaz le govorim tako, da svojo jezo spustim nad onimi vašimi tovariši, ki bi bili svojega prijatelja pustili v nesreči zaradi bojzljivosti in brezumnosti.“

Tako je obiral Janče, vesel in ponosen svojega dobro pričetega posla, gosposke lovce in potem ovil vrv okoli života cesarskega princa, ki se ni razven malih prask na obrazu in rokah poškodoval, in pravi: „Zdaj pa dalje za mano! Poskusiva, kako se bode dalo priti iz te hudičeve jame!“

Izgovorivši se opre v gorjačo in oprijemajoč se za korenine in skalovje, pleže krepko dalje. Se vé da ravno spreten ni bil imenitni lovec v hoji, ali pomagal si je vendar ob vrvi dalje, in kjer je bilo najbolj strmo in nevarno, hitel je Janče naprej, poiskal trdnega stališča in potegol potem princa s svojima korenjaškima rokama za seboj.

Tako se jima posreči, da polagoma prekoračita najbolj nevarne kraje, in v tem hipu ju tudi zapazijo lovci na višini, in nepopisljivo veselje in pozdravi se čujejo.

Nekaj trenutkov pozneje stopita na varno zemljo, in čudeča ter srečo voščéča množica ju obspé.

„Meni ne voščíte, le tega pohvalite!“ pravi cesarski princ smeje se, a poznal se mu je prestani strah na obrazu.

„Takovih lovecev, kakor je moj rešitelj, bi potrebovali na petelinovih lovih,“ nadaljuje princ potem. „Povem vam, za las je viselo moje življenje.“

Nato podá Jančetu desnico rekóč: „Pravi korenjak si od nog do glave. Vendar od hvale nimaš nič, povej kdo si, da si vem zapomniti

ime svojega rešitelja, in ako si v zadregi, pridi k meni, ne bodem te pozabil!“ Izgovorivši stisne nekaj cekinov Jančetu v roko.

„Preveč je to, milostljivi princ, in kaj hočem s tem. Na planinah ne rabim zlata in v doline ne smem. Tudi ta gospod tu je stavil prej vse premoženje in trdil, da ne pride nikdo v prepad. Jaz bi lahko terjal zdaj obljubljeno, a kaj hočem. Ako vam je pa moja pomoč v resnici draga, povejte presvetlemu cesarju, kako krivico dela gosposka pri nas na Vižencah, da sili v vojake edinega sina in ga preganja po gorah, kakor volka in medveda. A dobila ga ne bode živega, dokler naše gore stojé. Vojakom ne bode služil Viženčarjev Janče, ker čuti v srci, kaj je prav in kaj ne. Tako naznanite milostljivemu cesarju in mu povejte, da ga ponižno prosim odpuščanja, in on, upam, mi bode odpustil, saj pravijo, da je dobra ura sama in ima srce za vse, tudi za nas uboge gorjance tu, samo da ne vé vsega, in ne more storiti vedno kakor bi hotel.“

Tako je govoril z navdušenjem mladeneč, in med tem ko so se lovci strmé pogledovali, dvignol je klobuk in za grmovjem izginol.

## VIII.

Bilo je kake dve leti pozneje. Po vsej širokej Avstriji se je razširjala kakor blisk novica, da je položil cesar Ferdinand s priimkom „dobri“ cesarsko žezlo iz rok in da je na njegovo mesto stopil Franc Jožef prvi. Velike svečanosti so se obhajale zaradi tega po vsem cesarstvu. Po vseh crkvah so bile na dan slovesnega kronanja sveta opravila, združena z zahvalno pesnijo. Tudi sivolas župnik one fare, h kterej se je prištevalo vižensko posestvo, oznanil je prejšnjo nedeljo raz prižnice, da se bode praznovala ta in ta dan v tednu redka slovesnost novega kronanja, ter zapovedal svojim poslušalcem, naj se v obilnem številu udeležé te službe božje in naj združijo z njim svojo molitev za novega cesarja. In farani pokorni in vedno ubogljivi svojemu častitemu duhovnemu pastirju, ki je pol fare krstil, ki ima svetovalno ali tolažilno besedo za vsakega izmed njih, prišli so v celih procesijah iz najbolj skrajnih vasij in najsamotnejših koč na gorah isti dan molit v farno cerkev.

Ginljivo je bilo poslušati pobožnega župnika, kako je povzdignol po svetem evangeliju svoj glas in razlagal pomen današnjega dne. Z živimi besedami je slikal zasluge in dobrote odstopivšega cesarja z imenom „dobrotljivi“, a pozabil tudi ni opominjati k zvestobi in udanosti njegovemu nasledniku Francu Jožefu, še tako mlademu vladarju, saj je iz iste cesarske rodovine, saj je že pokazal v najprvej mladosti, da kinča tudi njegove prsi blago, občutno srce, ki vse svoje po veri, narodnosti in zvananjih okoliščinah različne narode z enako ljubeznijo objema.

„V prepričanje tega,“ pristavil je župnik potem, „pokazal je naš

milostljivi novi cesar že prvi dan svojega vladanja, kako ljubi svoje ljudstvo, kajti razglasil je celo vrsto pomiloščenj kaznjencev zaradi mnogovrstnih pregreh. Tudi naše, akoravno tako oddaljene in majhne fare ni bil pozabil premilostljivi cesar, kajti naznanjam vam preveselo novico, ki bode posušila toliko grenkih solz in utolažila toliko plakajočih src, da je tudi tukajšnjim jetnikom odpuščena daljna kazen in da so jih že včeraj izpustili iz ječ; še danes se bodo z vami veselili in molili za blagor svojega premilostljivega vladarja.“

Nato je imenoval imena srečnih pomiloščencev in v prvej vrsti ono Viženčarjevega Jančeta zaradi uboja. Smrtna tihota je nastala med tem, a trenotek pozneje se je čula glasna molitev pobožnih. Svetle solze so igrale marsikteremu v očesu, a ne solze žalosti, temveč redke solze veselja in hvaležnosti. Vmes pa so donele orgle, zahvalna pesen je odmevala. Da to je bil vzvišen, ginljiv prizor v vaškej cerkvi.

In kdor bi bil med tem natančno opazoval zbrano ljudstvo, zagledal bi bil v kotu pri stranskem oltarju klečéčo deklico in bil bi videl, kako globoko jej segajo župnikove besede v srce. Pri imenovanji prvega pomiloščenca pa bi se bil prestrašil, kajti deklica je zbledela in zarudela v istem trenotku ter omahnola na obraz. Bila je Cilja raz Viženč.

Ko je bila služba božja končana, odide ljudstvo iz cerkve in se razkropi na vse strani, pogovarjajoč se o cesarskej milosti. Cilja pa še ostane dalje v cerkvi, gre pred veliki oltar in ondi na kolenih tiho moli. Še le ko poldne zazvoni, glasno in milo kakor vselej, zdrami se iz svoje molitve in hiti skozi stranska vrata na prosto. A prišedši tja ogleduje si križe po grobih okoli obzidja, spominjajoč se nekoga, ki že drugo leto počiva ondi, kjer zeleni in cvete vsako leto dišeči bezeg in kjer stoji zapisano na železnem pozlačenem križi:

„Tukaj počiva: Miha Gaber, po domače Viženčar, rojen na Viženčah 15. maja l. 1780., umrl l. aprila l. 184—, na planinah nagle in nesrečne smrti. Bog mu daj večni mir!“

Tjekaj hiti deklica in poklekne na grob, pokropi ga z blagoslovljeno vodo, prekriža ter križ poljubi nad njim.

Ko je že dolgo molila in si marsiktero solzo raz lica obrisala, vzdihne glasno: „Oče, zakaj vam ni bilo dovoljeno čakati današnjega dne, ko je pomiloščen naš Janče. O to bi bilo lepo, to bi bilo veselje! Gotovo bi bilo pozabljeno vse, kar je bilo, in midva bi vas bila nosila na rokah in vas —,“ poslednjega stavka še ni končala, ko jo nekdo od zadi za ramo prime, prejšnji stavek končujoč —: „in vas ljubila in vam odpustila.“

Deklica zbledi, in v istem trenotku poklekne tudi prišlec na grob poleg deklice, rekóč: „Cilja, ne straši se, prost sem kazni in vojaščine,

milostljivi cesar se me je usmilil. Prosil je za me cesarski princ, ki sem ga iz brezdna rešil.“

Ko pomolita Cilja in Janče še nekaj očenašev za rajnega očeta, zapustita z desno v desni pokopališče in se napotita proti domu. Vaške ženice in možakarji pa, ki so ju pri oknu sedéč videli korakati skozi vas, zrlí so radovednega lica za njima in pripovedovali v krémi potem, da bode na Viženčah zdaj kmalu ženitovanje.

„Ni je nesreče brez sreče, ljuba Cilja,“ pravi Janče, ko z deklico po strmini skozi gozd proti Viženčam koraka in več potov postoji, kakor da bi se svojega domovja ne mogel dovolj nagledati. Poteni ko oba na polomljen borovec sedeta, nadaljuje! „Ti ne veš, Cilja, kakovo nepopisljivo gorjé sem si domišljeval, ko sem si gori v planinah nogo izpahnol in obležal ob potu, kjer so me zasačili potem kakor po naključji biriči. Svoboda mi je bila érez vse. Verovati nisem mogel, da mi je mogoče le teden dnij živeti zaprtemu v zaduhlem obzidji. In zdaj je končano vse.“

Izgovorivši dvigne v zrak veselo klobuk in zavriska, da gore odmevajo, potem pa pristavi: „Cilja, ti si bila in si še moj angelj varuh. Povem ti, ko bi tebe ne bil imel, ne vem, ali bi sedela midva danes tu, — ali bi ne bili že davno snedli moje truplo črvi in krokarji v prepadu, saj bilo mi je sem ter tja tako, ko me je preganjal svet in zapustil celó lastni oče, da mi ni bilo živeti več. Kolikokrat sem hodil tedaj ob robu najvišjih skal in meril z obupnim pogledom, ali je globja moja žalost kot strmina tu doli, ki bi me lahko rešila v malo trenutkih vsega, kar me teži, kakor skala na prsih. A vselej mi je dejalo nekaj v srci, ne stori tega, kaj bode dejala Cilja, kterej si obljubil zvestobo; trpi in počakaj, pa mine vse. In storil sem tako. Hitel sem na najvišji vrh, od koder sem videl iz visočine streho rojstne hiše, in neko nepopisljivo hrepenenje se mi je zopet zbudilo po domu in tebi.“

Izgovorivši poobjame Janče svojo tovaršico ter jo iskreno poljubi, a deklica mu odgovori: „Janče, danes ne smeva biti vesela, kakor bi lahko bila, kajti ti ne veš, danes je smrtni dan očetov. Dozdeva se mi, kakor da bi bili še le véčeraj umrli, a od tega bode že kmalu leto dnij. Bilo je v soboto jutro, ko prihiti stara Mreta iz Jagosceve planine v enej sapi na Viženče, vije z rokama in pravi:

„O usmiljeni Jezus, Cilja, očeta je ovčarski pes našel mrtvega med skalami; pricivilil je domú in me vlekel za obleko, naj grem za njim. Hitela sem kolikor sem mogla, in sultan mi je v veselih skokih kazal pot. Prišedši na rob, kjer skale v prepad visé, ozrem se med pečine in ondi zagledam v krvi ležati očeta in njegovo puško visečo ob grmovji.““

Janče, povedati ti ne morem, kaj je bilo potem. Ko sem se zopet zavedela, ležali so oče na mrtvaškem odru, in ljudje so od daleč in blizu prihajali mrliča kropit.“



Tihota nastane potem. Kakor da bi si ne upala razodeti drug drugemu natančnejših mislij o uzroku tako nagle smrti, vstaneta in korakata dalje proti višini. Čez nekoliko pravi zopet Cilja:

„Janče, moliva zá-nje, drugega ne moreva storiti. Saj sva morda tudi midva kriva nesreče v naši hiši. Kar so se sprli s teboj, poznati jih ni bilo več. Domovja so se ogibali in ljudij. Cele dni so ostajali na lovu. In še dan pred smrtjo sem jim prigovarjala, ko so se odpravljali na lov: „Oče, ostanite danes domá! Bolni ste, ker ste tako blede, in jaz sem imela v noči tako čudne, strašne sanje.““ In pokleknila sem potem in jih prosila, naj ubogajo, a bilo je zastoj. Vendar prijazni so bili z menoj, kakor dolgo ne poprej, tako kakor nekdanj, saj veš, ko sva bila še otroka. Odhajajoč so dejali: „Cilja, ko bi se enkrat v resnici ne vrnil več, ne skrbi za me. Po meni ne bodo mnogi prašali.““ Ko me zalijo solze pri teh besedah, podajo mi roko, rekóč: „Ne jokaj! Jaz vem, da bi bilo lahko drugače pri nas. Zdaj je prepozno. Pokoril sem se dovolj zaradi tega mislim in moj sin z menoj. Reci mu, jaz ga ne bom videl več, da naj mi odpusti, če more —.““

To so bile zadnje besede.“

Tihoto, ki je nastala, pregnal je črn kosmatinec, viženski pasji čuvaj Turko, ki je zdajci z velikanskimi skoki prihitel svojej mladej gospodinji nasproti, a zagledavši Jančeta, postal je in zarenčal. Več ni poznala nekdanja zvesta žival svojega prijatelja. A ko zakliče Janče kosmatina po imenu, pomladi se Turku spomin, in to je bilo veselje, skakanje in poljubovanje, kakoršno se praznuje, kedar se povrača težko pričakovan prijatelj iz tujega domú.

## IX.

Kakega pol leta pozneje je bilo na Viženčah veselje, kakoršnega še ni bilo in ga bajè ne bode več. Smrekovi mlaji so stali pred Viženčarjevo hišo in gori nekoliko višje pod stoletnim širokovejatim orehom je nabijal stari hlapec Luka izposojene erkvne možnarje in streljal na čast novemu zakonskemu paru, nasledniku starega Viženčarja. Cilja in Janče sta praznovala svojo ženitev. Celó sivolas farni župnik je bil med veselimi gosti, ki je, ko je dokipelo veselje do vrha, napil tudi cesarju na zdravje, kar še kmetje nikdar niso čuli, a umeli so zakaj, in pristavil je naposled: „Še lepše bi bilo lahko danes tu, ko bi bil še nekdo drug med nami. A tako je moralo priti. Napijmo tudi njemu v spomin in recimo: Bog mu daj večni mir!“ —

Dolgo je že, kar se je praznovala ta ženitev, in ženin Janče je danes sivolas stavec, vižensko mater Ciljo pa so že pokopali pred desetimi leti.

Vselej kedar me zanese mila osoda v domovje, obiščem gorenjske

planine in med njimi Krvavec blizu Grintovca, ki mi budi toliko prijetnih mladostnih spominov.

Bilo je pred tremi leti. Vesela družba je korakala o potu svojega obraza vrh v nebo kipeče planine ter sklenola odpočiti si v senčnem zatišji pri tako zvanem viženskem znamenju.

Prišedši tja našla je le ostanek črvivega križa na starem mestu, ostalo je treščil vihar ali — morda hudobna človeška roka v vrtoglavi prepad. Ob tem robu se je namreč ponesrečil nekdanji Viženčar, ali kakor so trdili nekteri, planol je sam v globino. Govoril sem potem s sivolasim Jančetom ter mu naznanil, da mislim postaviti jaz njegovemu očetu in njemu drug spominek — v tej povesti. Smejal se je in pristavil:

„Le zapišite, kako je bilo, če hočete, saj jaz ne bodem čital, ker se nisem nikdar učil, kakor se današnji svet, ki je ves učen in drugačen, a povem vam, za vso tisto vednost bi ne dal svoje priproste domačije tú v gorah, ki mi je ostala tako ljuba kot nekdanj in katero sem se učil ljubiti v nesreči. Tako popišite povest na Viženčah in resnico bodete povedali.“ —

## Ivéri.

Dejanje vsegdar nam plemenito  
In vsemu svetu bodi očito,  
Ogibljimo se ovinkov povsodi,  
Poštenost po cesti plani hodi.

Če s praznima k njim ne prideš rokáma,  
Prisréno te bodo ljudjé vzpriješi,  
A da sicer si prijaznost sama,  
Prihoda so tvojega menj veselí.

Naj sveti Miklavž vse tajne želje  
Uslišati hoče deci v veselje,  
Oj, koliko móžu svetemu pósla!  
Lehkò raztovóri močnega ósla  
Pred slehernó hišo, a dečki, deklétca,  
Ne vém, da vsi hvalíli bi svétea.

Odráščeni boljši nismo ljudjé:  
Željá prešérnih je polno srcé;  
A naj nam sreča vse izpolnila,  
Zahvale malo od nas bi dobíla.

Prijatelj, življenja se modro veselí,  
Samó od svetá premnogo ne želí,

Doklèr ti sijejo dnevi mladósti,  
Telesne in dušne vadi krepósti,  
Kedàr nezgoda vkrog tebe vihàri,  
Obupu v oblast ne dáj se nikàri,  
Pozórno uke poslušaj modrákov,  
A skrbno se čuvaj listic in lisjákov,  
Služabnik nevstrašen bodi resnici,  
Ter klanjaj se brez upóra pravici:  
V srcé si zapiši te svete moje  
In lèhko sem pòrok ti sreče tvoje!

Čemú je kresálo? — Da ognja si vkréšèš.  
In tésla čemú? — Z njo déblo otéšèš.  
Bedák, če s kresáлом déblo tésal,  
In s téslo ogenj za pipo bi krésal!

Kdor v ròci srcé med ljúdi nòsil,  
Ter njega ranam zdravila bi pròsil,  
Oj, čudo, če se kedáj mu posrèci,  
Dobíti leka bolesti šceméci.

Ko upanje v srečnejše dneve ti vpada,  
In dušo razjéda strup gorjá,  
Ponosno, junaški trpi in mólci,  
O težkih udarcih osode ne gólci,  
Da trd je, ne dólzi grešno Bogá,  
Ki v svoji brezkonèni modrósti nam vlada.  
Sam dvigni se, in rad ti pomaga,  
Ne upaj v svet, ne pozívlji vraga!

Za grehe, ki vedel jih tajno storiti,  
Moléti ti spokornemu je zadostiti.

Minolo je leto — jesenske cvetlice  
Povéšajo klaverno vele glavice,  
Dejál bi, da sanja se jim o smrti,  
O mrzlem sneženem mrtvaškem prti,  
O silnih viharjev zimskih résní  
Srcé stresujóci nagróbni pésní.

Človeku brzo izginja mladóst,  
Z mladóstjo življenje in z njim krepóst,  
In ko prihajajo stara léta,  
Spominja smrtnikov vsak nas dan,  
Da skóro se ločiti nam je od svéta,  
In léci dozórjenim v grob témán.

V svetišči svojega íma srcá  
Med nami živega vsak malika,

A ko mu óstri ga svet spozná,  
 Vzbojí zeló se tega sodnika.  
 Najrajši bi potem ga razbil,  
 Če ne, vsaj svéta očém zakril.

A kaj, če tudi malika razbijes?  
 Pomlájten krepkejši se oživí.  
 Kaj, če očém ga svetá zakriješ?  
 Saj vedno zastrt v svetíščí stoji!

Od nóvega leta do svétka Silvéstra  
 Trpljenje nam brat in tóžnost je sestra,  
 A vendar prosják in bogatec želita,  
 Da mnogo in mnogo let še živita.

*Jos. Cimperman.*

## Gazela.\*

3.

**T**i, slovenska zemlja, si od nékdaj bila *maj uzor*;  
 Ti, le ti si domovina moja mila, *maj uzor*.  
 Brez preneha te ljubiti, žrtvovati  
 Se, trpéti zá-te, ko bilá bi sila: *maj uzor*.  
 Zdaj trpim dovolj, a bolj ko prej te ljubim;  
 Misel ta se mi je torej izpolnila, *maj uzor*.  
 A predolgo že postaje mi ločenje;  
 Tebi rada bi v naročje se vrnila, *maj uzor*.  
 V domovini, v domovini spét živeti,  
 Kamor misli vse hité mi in čutila: *maj uzor*.

4.

Svidénja čut se véasih v prsih mi vzbudi, *bije mi srcé*,  
 In domovino v mislih gledajo oči, *bije mi srcé*.  
 Zrakovje domovinsko blaženo že dišem;  
 Kak oživí se duh! kak duša se vmiri! *bije mi srcé!*  
 Zamáknena goré zrem znane, reke, polja,  
 Pozdravljam nébo, solnce, ki na njem blišči, *bije mi srcé*.  
 Slovenskega kmetiča srečna tam zapazim;  
 „Bog z vami, očka“, ustne šepetajo mi, *bije mi srcé*.  
 Prijateljem že dragim v roko segam véрно,  
 Udanosti katerim čas ohládil ní, *bije mi srcé*.  
 Zvonóv domačih glas začarana že slušam,  
 Od sreče, ginenosti mi okó rosí, *bije mi srcé*.  
 Oh, da svidénja dan se skoro mi prikaže,  
 O sladkem upu tem srcé mi govori, *bije mi srcé*.

*Paolina Pajkova.*

\* Glej str. 81.

## Zlati bič.\*

### I.

Začetkom l. 1841. je prišel iz Francoskega v Algir vojvoda Vuizot mirit Arabov, ki so se bili uprli in pod poveljništvom svojega emirja A b d - e l - K a d r a došli do mesta Algira.

Dospevsšega Vuizota so algiški stanovniki pozdravili s srčnim veseljem, nadejajoči se, da ta zastopnik francoskega dvora reši strahú vzne-  
mirjeno mesto in emirja odžene. Ko so Arabi zvedeli, kolika truma vojščakov je prišla, obzvame jih bojazen, in zatorej so izpremenili svoj prvotni črtež ter si niso upali jemati mesta s silo, nego so rajši čakali ugodnejše prilike in nove pomoči od svojecev.

V tem je napravljval Vuizot raznih veselie, da natančnejše spozna boljše algiške obitelji. Dvorana je bila sijajno okrašena. Dragoceni lestenci, kristalna ogledala, razne slike, vse je bilo takó lepo in okusno urejeno, da je človek mislil biti v kakšnej palači iz „tisoč in ene noč“. Gospé in gospice so se šetale po dvorani v dragih elegantnih oblekah najnovejšega kroja, pogovarjajoč se med seboj. Gospodje so jih tu in tam prijetno zabavljali. Samo eden brhek mladeneč je stal odločen od njih, ne brigajoč se niti za ženske, niti za moške. Videlo se mu je, da nekaj pričakuje, ker se je često oziral po vratih. Nazivali so ga Riharda pl. Valona, in bil je uradnik pri algiškem sodišči.

Mladenču nasproti je sedela gospa, kterej so se navzlic njene pri-  
letnosti videli še na obrazu sledovi nekdanje lepote. Pogostoma je po-  
gledovala Riharda in vsak nje pogled je spremljal globok vzdih. Ta gospa je bila Rihardova mati.

Ker nam je o teh dveh osebah v povesti največ govoriti, seznanimo se po bliže z njima. Gospa pl. Valonova se je že v svojih mladih letih zagledala v moža, ki jej je bil pozneje tudi ljubeznjiv soprog. Ko sta zakonska dobila sinú, mislila sta, da je njima sreča dokipela do vrha. Tibi mir obiteljski pak nenadoma razruši bojeviti Napoleon. Gospod pl. Valon je, odhajajoč na vojsko, pri svojej ženi takó-le jemal slovó:

„Čuvaj najino dete. Nauči ga ljubiti domovino in braniti svojo čast. Spominja se naj svojega očeta. Povsodi naj ti bode moj namestnik. Želel sem sicer, da bi mi ti bila vse moje življenje mila tovaršica, toda osoda hoče, da se ločiva. Moj vladar me zove na vojsko, in jaz bi ne bil vreden tebe ne tvoje ljubezni, ako bi osta! domá. Nadejam se, da se vrnem, ako ne — vzgoji mi sina!“

\* Tukaj podajemo kratko mično povest, ktero je iz novogrščine predelal srbski pisatelj Vladan Gjørgjević (Skupljene pripovetke VI. Gj. 1872. Beograd). Ured.

Gospa Valonova se to čuvši nezavestna zgrudi na stol. Vse drugo bi rada žrtvovala domovini na korist, samo te ločitve ne. Z žalostnim srcem je odšel gospod pl. Valon. A njegova soproga je štela dneve in ure, pričakujoča njegove vrnitve. Leto dnij je minolo, in namesto njega pride vest o njegovej — smrti na bojišči! Kaj je vse o tej nesreči trpela gospa Valonova, ne dá se opisati. Naposled vzame v naročje malega Riharda in govori:

„Ne! umreti nočem. Tvoj oče te je izročil meni, on mi z neba zapoveduje, da te nimam zavreči. Drago moje dete, naslednik očetovemu imenu! Ljubezujiva spona, koja me vnovič vežeš na svet!“

In res, také je tudi bilo. Ona je dan za dnevom bolj umirjevala svoje srčno žalost in se ni za ničesar drugega brigala, nego li za vzgojo svojega sina, koji je naglo rasteł in povse podoben bil pokojnemu očetu. Zato je zdaj gospa Valonova zadovoljno zrla na svojega sina in se naslajala z otožnimi spomini. Probudivši se iz teh sanj o lepej minulosti, obrne se k drugim gospém in se spusti z njimi v pogovor.

Zdajci stopi v sobano gospod Saint-Martin s svojo nečakinjo Julijo, koja je takoj ne samo Rihardu, temveč po vsej dvorani vzbudila največjo pozornost.

Gospod Vuitot pozdravi nova gosta z velikim spoštovanjem. Ko prisede naposled Julija drugim ženam, pristopi k njej Rihard.

„Ali vas smem prositi, da mi obljubite nocoj z menoj plesati kotillon,“ nagovori jo mladeneč, zeló uljudno se priklonivši.

Julija je hotela ravno izpregovoriti, kar se izza nje prikaže plemič Laferiere, mlad in krasen človek, osobito ponašajoč se s svojo staro rodovino.

„Prehitel sem vas jaz,“ odvrne Rihardu, „in gospodična Julija je že meni kotillon obljubila. Ali ni res, gospodična?“

„Priznati mi je, da ste povedali golo resnico,“ reče Julija, „obžalujem, gospod pl. Valon!“

V istem hipu zavrta godba in prične se kotillon. Julija se oklene Laferiera in oba izgineta med trumo plesalcev.

„Niti nocoj!“ pomrma Rihard ter nekako pobit odide z mesta, kjer je prej stal.

Ko je minol ples, sede Julija poleg gospé Valonove, ktero je spoštovala, kakor da bi bila njena že davno v hladnej zemlji počivajoča mati. Ko jej je umrl tudi še oče, vzela jo je k sebi nje teta gospa Saint-Martinovala, najbližja njena sorodnica; ali ker je bila ta vedno nekako bolehna, ni jej bilo možno spremljevati Julije v razna društva in k zabavam, zatorej se je gospica v tem slučaju vedno rada družila z gospo pl. Valonovo.

Godba zaigra valjec. Julija pokima Rihardu in ta prihití vesel in

jo jame sukati. Ko se ples konča, privede gospodično zopet do tja, od koder jo je bil vzel, in primeknovši stol sede poleg nje. Gospod Laferiere se postavi Juliji nasproti in med raznimi pogovori pride beseda tudi na Arabe, kateri so se bili uprli in so se zdaj s svojo vojsko utaborili pred mestom algirskim.

„Ako bi nas sovražnik napadel, upam, da nas bode te branili, gospod plemič?“ vpraša Julija, obrnovši se proti Laferieru.

„Se vé, in še posebno zdaj, ko me je doletela velika sreča, da ste me nekako izvolili za svojega branitelja,“ laskavo odgovarja mladeneč. „Zagotovljam vas, ne bode se vam skrivati niti po kletéh, niti po gorah, dokler bodem jaz živ!“

„Umeje se, za vas dá vsakdo rad kri in življenje svoje,“ pritrdi Rihard.

„Glejte vendar, gospodična, kakó vnémate srca! Gospod pl. Valon, eden izmed najboljših uradnikov našega sodišča, vzplamenél je tako po vaših besedah, da bi rad za vas celó svojo krv prelival in se mešal v naše pravice vojaške!“ opomni zbadljivo Laferiere.

Rihard ga nevoljno pogleda ter pravi:

„Kedar pride čas izkušnje, bode se pokazalo, kje je hrabrost.“

„O, tega vam ni ravno dolgo čakati! Šetala sem se namreč onega dné blizu velikega vodotoka in tamkaj sem pozabila svoj zlati bič. Naprosila sem že včeraj gospoda Laferiera, naj mi pogrešani bič donese, ali odbil mi je željo, rekóč, da so vodotok že zavzeli Arabi. Evo ugodne prilike, da pokažeta svoje junaštvo. Tistemu hočem pokloniti venec zaslužene hrabrosti, kateri mi prinese moj bič!“

Rihard se pokloni in odide. Po plesu se vrne gospa Valonova s svojim sinom domú.

Drugi dan so bile pisarne zaprte, kajti bila je nedelja. Rihard osedlá za rana svojega konja, vzame orožje, zajaše in poslovivši se pri materi, reče jej, da gre na lov.

Prišedši iz mesta krene na ravnost proti velikemu vodotoku, in na hip se mu zablestí pred očmi orožje sovražnikovo. Izstrelivši samokres odpre si pot do vodotoka, kjer takoj v travi bič opazi. Pobere ga in brž zasede konja ter hoče nazaj. Toda Arabi, katere je privabil strel, ki je njim tovariša ubil, obstopijo ga v precejšnjem številu. Junaški Rihard potegne samokrese in v kratkem so se trije sovražniki valjali v svojej krvi pod konjskimi kopiti. Hotéč se ubraniti ostalim Arabom, vrže od sebe izstreljene samokrese, a potegne meč ter prične z njimi bojevati se. Malo ne bi jih bil premagal, ali tú dobé sovražniki novo pomoč, in utrujena roka omahne jezdecu. Kakor besni psi skočijo ná-nj razjarjeni Arabi in ga povežejo, a potem zapró v svojem taborji v šotor, pred kateri postavijo stražnika.

Ko si je Rihard nekoliko opomogel, priplazi se k svojemu stražarju ter ga nagovori:

„Ali hočeš zaslužiti novcev?“

„Hočem,“ odgovori Arab.

„Koliko ti dam, da mi pomagaš ubegniti?“

Arab potegne svoj óstri meč.

„Samo premakni se mi, ali mi to svojo željo ponovi, in takoj ti odsekam glavo!“

„Dobro. Ali mi hočeš konči ta bič nesti v mesto Algir?“

„Koliko mi daš?“

„Tisoč frankov.“

„Hočem.“

„Ali znaš čitati?“

„Znam.“

„V Algiru pojdi v hišo gospoda Saint-Martina in ondi povprašaj po njegovej nečakinji Juliji, ktorej imaš vročiti ta bič.“

„Ali kaj jej naj rečem?“

„Nič.“

„Ako me pak vprašuje?“

„Ne odgovarjaj jej.“

„Kdo mi potem plača?“

Rihard sname s prsta svoj zlati prstan.

„Kedar to opraviš, pojdi h gospej pl. Valonovej in jej podaj ta prstan, ter jej povej, da so njenega sina ujeli Arabi, da je pak še živ, in ona ti bode dala tisoč frankov.“

„In če bi ne hotela verjeti?“

Rihard pl. Valon sede in napiše:

„Ne bojte se. Živ sem. Izročite nositelju mojega prstana tisoč frankov in ga pustite iti svojim pôtem.“

„Ta papir jej pokaži, in verjame ti!“

Arab pazljivo pismice prečita, spravi je v žep, in ko so se straže izmenile, zajaše konja ter se napoti v mesto.

## II.

Tistega dne, ko so Arabi ujeli Riharda, bil je vojvoda Vuizot priredil skupen zajutrek vsem odličnejšim rodominam algirskim. Gostje so že posedli okoli miz. Med njimi vidimo tudi svoje znance: gospoda Saint-Martina s svojo nečakinjo in gospoda Laferiera. Povabljena je bila tudi gospa pl. Valonova, toda zahvalila se je za povabilo izgovarjajoča se, da jej ni možno priti zató, ker je nje sin odšel na lov, a se še ni vrnil.

Ko so se takó dobro zabavljali, pristopi k Juliji služabnik ter jej



naznani, da jo zvonaj neko išče. Julija odide, toda vrne se hitro, držeča v roci svoj zlati bič.

„Kaj vas je takó vznemirilo, gospodična?“ izpregovori Laferiere, opazivši na lici prihajajoče Julije neko bledost.

„Poslal ga mi je!“ odvrne bič kažóca in težko zatajevaje silno utripanje srca.

„O, kako je bilo to mogoče!“ začudi se Laferiere.

„Donesel ga mi je Arab, ki mi pak na nobeno vprašanje ni hotel odgovarjati.“

„Ej no, anti ste mi že povedali, da je gospod pl. Valon z dušo in telom plemič!“ — pridéne porogljivo Laferiere.

„Vi nimate niti najmanjše pravice zasmehovati ga,“ reče Julija suhoparno. „Nikakor ni šala, kaj takšnega izvesti samo zaradi moje brezpametne želje. Res, izpovém vam, da se kesam, ker sem jo izrazila.“

„Kakšna opasnost? Arabi so najbrž zapustili kraj, in gospod pl. Valon je to izvestno znal ter odšel, da se vam pokaže hrabrega . . .“  
Zdajci odpre služabnik vrata in naznanja:

„Gospa pl. Valonova.“

Mati Rihardova stopi v dvorano. Videti je bila vsa preplašena in otožna.“

„Ujeli so ga — tirajo ga seboj — hoté ga ubíti!“ vsa obupna zaupije, ko jo gospod Vuizot prijaznjivo pozdravi, čudéč se nenadnemu nje obisku.

„Koga so ujeli, koga hoté ubiti? Povejte mi, gospa,“ vpraša jo Vuizot.

„Sina so mi ujeli, — sina mi bodo ubili! Arabi so ga ujeli!“ jaidikovala je nesrečna mati. „Gospod vojvoda, pomagajte mi! Rešite ga; vi znate, da je meni moj sin vse na svetu! Prosim vas zatorej, oslobodite ga, sicer umrjem. Oj, pomagajte mi, pomagajte!“

„Gospa,“ tolaži jo Vuizot, „umirite se. Sedite in povejte, kaj se je dogodilo.“

Gospa Valonova pripoveduje, kako je nje sin zjutraj odšel na lov, obljubivši jej, da se vrne zvečer. Malo prej pak je prišel na njen dom Arab in jej je prinesel pismo od ujetega Riharda.

Jedva je mati toliko izgovorila, kar se oklene vojvodinih kolén in jame vzdihovati: „Dajte mi sina — mojega sina!“ . . .

Nesrečnica se potem kakor mrtva zgrudi na tla.

Julija prebledi v lici kakor mrtvec in prihití nezavestnici v pomoč. Gospod Vuizot pa jo vzdigne, rekóč:

„Ne bojte se, gospa, umirite se! Predno mine štiri in dvajset ur, vam bode sin sloboden. Jaz sam ga vam privedem!“

Potem se obrne proti svojim častnikom ter pravi:

„Povabil sem vas bil za danes na zajutrek, gospoda, toda zdaj nimamo več časa zabavljati se. Prihodnje dni sem mislil že itak iti nad sovražnika, ali zdaj nimam še dalje odlagati. Popijte kozarec vina, a potem hajdi vsak na svoje mesto. Ostala gospoda pa si naj izvoli tudi brez nas veseliti se, dokler jim koli drago. Gospod Laferiere naj ostane tukaj za mojega namestnika. Valonovi so ena izmed najstarejših plemenitaških rodov francoskih, zatorej nam bodi časten nalog, da še, predno se stori noč, otmemo vrlega plemiča Riharda!“

Ko je vojvoda to izgovoril, vstanejo častniki in uljudno poklonivši se odidejo. Pol ure pozneje je gospod Vuizot s svojo vojsko ostavil mesto Algir.

Gospa pl. Valonova se vrne domú. Spremljala jo je Julija, kajti sklenola je niti za hip pustiti je same.

Vso noč je žalostna mati imela zeló nemirno spanje. Često je glasno govorila v snu, vprašujoča po svojem sinu, tožéča, da je ubít, pripovedujoča, zakaj so ga usmrtili Arabi itd.

Drugo jutro prinese gospod Laferiere pismo vojvodino, v katerem javlja gospej pl. Valonovej, da je napadel Arabe, da jih je premagal in potiral v beg ter da pojde zdaj za njimi, dokler ne oslobodi njenega sina.

Gospa Valonova je bila vrlo nestrpljiva, vsak hip se jej je zdel daljši od leta, vsaka ura bila jej je brezkončna kakor večnost. Zdaj je legla v postelj, zdaj je skakala po sobi, potem je zopet vpila, kakor da bi bila zblaznela. Julija je ves čas požrtvovalno stregla ubogej Rihardovej materi.

Četrti dan je ravno stala poleg postelje bolničine, kar se odpró vrata.

„Gospod Laferiere! Pismo!“ zavzdihne gospa Valonova, skoči z ležišča in zgrabi list, ktereга je osupneni Laferiere še vedno držal v roki. Vojvoda je pisal:

„Gospa! Storil sem vse, kar mi je bilo mogoče, da bi oslobodil Vašega sina; ali človeška sreča je v božjej roki. Arabe sem pri-gnal do kraja B a b - e l - S a r a; na našo nesrečo jim je pak tú došla nova pomoč, in zatorej bodem imel z njimi več opraviti, nego li sem mislil. Bog naj Vas utolaži in naj Vam dá radovoljno nositi težki udarec. Zatrjujem Vam, da se hočem na vsak način potruditi, da Vam rešim ujetega sina.

Vuizot.“

Prebravši neugodna poročila pade nesrečna mati zopet v nezavest. Julija in Laferiere jej prihitita na pomoč. Rahlo jo vzdigneta, položita v postelj in jo kropita s hladno vodo. Ob enem takoj pošljeta po zdravnika, kateri tudi naglo prispe in vse potrebno poskrbí.

Julija pokliče v tem Laferiera na stran in ga vpraša: „Ali res ni nikakšne nadeje? Je-li povsem nemogoče, da bi se Rihard otel?”

„Povsem je nemogoče,“ pritrди nagovorjenec, „pri Bab-el-Sari so se Arabi toliko okrepili, da našim ni možno ujetnika osloboditi, če bi tudi imeli ptičja krila.“

„Ali nam ni moči zmagati Arabov?“

„Ne! Vojvoda je zatorej pisal v Pariz, da nam od ondot pošljejo pomoči. Do tedaj pak se moremo zgolj braniti, a po nobenej ceni ne zmagati sovražnika.“

„Kdaj pride pomožna vojska?“

„V dveh do treh mesecih.“

„To je zelo dolgo — toda, veste kaj?“

„Izvolite!“

„Ali se dadô podkupiti vaši vojaki?“

„Tako javnej in očividnej nevarnosti se vendar ne bodo hoteli izpostavljati, dajte jim kolikor vam drago novcev.“

„Česar ne more izvršiti junaštvo, doseže se lahko z zvijačo. To vem, da bodele storili vi, ki ste že davno v Algiru in znate dobro arabski. Oblécite se v národno nošo, pojdite in rešite ubogega plemiča Valona.“

„Lepo hvalo! Ne grem med Arabe, ako bi imeli ujetega rodnega mi brata!“

Julija se trudi in ga nagovarja, toda vse zastonj — trdovraten jo je ostavil ter šel. Gospa Valonova se je pa vsa obupna premetavala po postelji in vzdihovala: „Izgubljen je!“

Julija pristopi k njej, poljubi jej roko in jo pritisne na sree — toda ne izpregovori ni besedice. Potem odide prijazno poklonivši se.

Ni minolo pol ure, ko pride h gospej Valonovej služabnik, kateri jej izroči list s takovo vsebino:

„Gospa! ne bojte se. — Našel se je nekdo, kateri je pripravljen: ali rešiti Vašega sina, ali z njim — umreti!“

Drugega jutra gre gospod Saint-Martin, ki je svojo nečakinjo pri zajutreku pogrešil, iskat je v njeno sobo — ali namesto nje najde na mizi odprto pismo ter osupnen čita:

„Dragi moj stric! Jaz sem odšla z doma. Deset dnij nikarte nikomur ničesar praviti o tem. Spremlja me naš stari sluga Jusuf. Udajte se meni!“ —

Gospod Saint-Martin in njegova soproga sta od strahú in skrbí malo da ne okamenela; ker pak nista znala, kam se je napotila njuna nečakinja, odgovarjala sta raznim po njej povprašujočim znancem s kratka, da je — „bolna“.

## III.

Arabi so dobivši novo pomoč utrdili svoj tabor poleg mesta Babel-Sara. Nekega dne proti mraku dojde v njihovo šotorišče slabo oblečena ženska, proséča prenočišča in skorjice kruha, katero je tudi dobila. Ko je povečerjala, stopi k njej Arab ter jej javi, da jo zove žena Abd-el-Kadrova. Prosjačica brž vstane in gre pred šotor, kjer so na dragocenih sagovih sedele vojskovodjine favoritinje. Najstarejša izmed njih, ktera je bila najkrasnejše oblečena, jame siromakinjo o raznočem izpraševati. Naposled jej reče: „Ali znaš prorokovati?“

„To je ravno moj posel,“ odgovori prosjačica. Štirideset let se že bavim s tem. Dobro še pametim, ko sem nekemu detetu prorokovala, da bode sultan. To dete je bil sam Abd-el-Kader!“

„Alah! Alah!“ vzkliknejo vsi navzočniki in pogledajo prorokinjo, ktera je zrla érte na rôki nosécej ženi.

„Rodila bodeš sina, ki bode dolgo živel in dosegel veliko čast na svetu,“ prorokuje prosjačica.

„Omožila se bodeš z brhkim, temnorujavim mladenčem,“ trdi dekletu, ktero je bilo prihitelo čarodejke vprašat.

„Ako bodeš véрно in dobro služila, oprostí te gospodar s tvojimi otroki vred,“ glasila se je tolažba neke Arabki, ktera se je žalostno ozirala na svoja dva v travi si igrajoča sinka. Sirota robinja ni imela novcev, da bi z njimi nagradila prorokinjo, kakor so jo bili drugi pred njo, ali klonéč glavo proti nebu prosila je zá-njo blagoslova.

Prorokinja se obrne potem k moškim. Nekemu starcu pravi, da bode skoro povzdignén za svoje zasluge na imenitno službo. Nekemu Židu prorokuje, da ga bôdo obesili, in sicer se to v vsakem slučaji zgodi. Kajti ako zmagajo Francozi, osvetili se mu bodo, ker jih je izdal, če pak dobé zmago Arabi, obsodili ga bodo na vešala zató, ker jim je o vojskinem času predrago prodajal svoje blagó.

To prorokovanje je vzbudilo občo veselost. Prosjačica je to porabila in zapustivši radostno družbo približa se visoko vzraščénemu in močnemu muru, ki jej je tudi pomolil dlan. Dolgo je pogledavala poteze na roki, a potem zaklicala:

„Hej, velika sreča te čaka, na tvojej dlani opazujem érto neizmerneга bogastva.“

„Bogastva?“ začudi se mur in oči se mu zablesté.

„Bogastva in sicer velikega bogastva!“ ponavlja prorokinja.

„A kdaj ga najdem in kako?“

„Oho,“ nadaljuje prosjačica tajnostno, „ta érta se delí takoj tukaj, a to pomenja, da bogastvo skoro dobiš. — — No glej! Res, také je!“

Ta črta se zopet pri prstu združuje z ono drugo, a to je znamenje, da je samo od tebe odvisno, dobiti ga ali ne.“

„Ali mi moreš tudi povedati, kje imam iskati tega bogastva?“

„Ej, to je težje, kakor misliš,“ zavrne ga ona glasno, a tihoma mu reče: „in če mi je tudi to storiti mogoče, ali bi ti želel, da ti vpričo vseh teh ljudij to razkrijem?“

Mur jej odgovori, da bi mu to nikakor ljubo ne bilo, in ko jej je nekoliko srebrnih novcev podaril, gre po svojem opravilu.

Pozneje, ko je prosjačica sama na velikem kamenu sedela, približa se jej zopet radovedni mur, in ker ni nikogar bilo blizu, zaprosi je:

„Ali ti je zdaj možno povedati mi, kje najdem bogastvo?“

„Bodem videla,“ odgovori skrivnostno ženska, „pokaži mi obe svoji roki še edenkrat.“

Mur stori, kakor mu je velela prorokinja. Dolgo je gledala na obe dlani in mrmrala je čudne besede.

„Zdaj potrebujem dva lasa s tvoje glave,“ govori mu ona dalje.

Arab si izpuli nekoliko las in jih jej podá.

„Še ni vse, kakor ima biti. Tvoji lasje se imajo namočiti v tvojej krvi.“

Mur vzame iz pasa majhen nož in se vreže v palec, potem pa potakne v krv šopek svojih las, ktere ga si je bil izpulil. Čarodejka je med tem iz kamenja napravila malo ognjišče, na katero je naložila drv in na nje položila skledico.

„Zdaj mi samo še ognja priskrbi,“ ukaže možu.

Arab jej prinese žrjavice in prorokinja potrese vá-njo nekoliko svojih čarobnih praškov, trav in múrovih las, a nad dimom drži svojo skledico ter notri gledajoča mahne nekoliko kratov z roko in vpraša:

„Imate-li v taboru kakšnega kristijana?“

Arab pomisli, a potem odvrne: „Ne.“

„Ni mogoče!“ povzame ženska vnovič, „v svojej skledici vidim, da je ono bogastvo zakopano. Zdaj mi je celó mogoče, ti pokazati dotično mesto, kjer je skrit zaklad, samo zemljo ima odkopati kakov kristijan.“

„Kristijan! — — a koliko je novcev?“

„Natančno ti tega povedati ne morem, a dim mi je pokazal štiri-deset tisoč v zlatu.“

„O ho,“ zastrmi Arab in z lica mu zasije radost, „res, spomnil sem se, da imamo v taboru ujetega kristijana, toda ne vem, kakó bi ga spravil na ono mesto.“

„Tega jaz ne vem,“ beseduje čarodejka, „to ni mene skrb — to je edino tvoj posel.“

„Čuj me,“ déje Arab, „od polnoči do zore sem jaz na vrsti, da ga stražim. Kaj meniš, ali nam je v tem času možno stvar izvesti?“

Prorokinja zopet pogleda v skledico.

„Sredi širokega polja vidim visoko drevó; takoj poleg na desnej strani je vodotok. Tu nekje leží zaklad. Do omenjenega kraja potrebujemo dve uri.“

„Mesto, o katerem govoriš, mi je dobro znano. Jaz imam kamelo, ktera v enem dnevu preide pot, ki méri deset dnij hodá; njo zase demo in takoj nas prinese tjá. Kedar mi pak kristijan izkoplje zaklad, hočem ga . . .“

„Kaj hočeš storiti z njim potem?“

„Zakopljem ga v tisto jamo, ki si jo bode izkopal sam.“

„Zakaj?“

„Ker mrtveci molčé.“

„Videli bodemo!“

Takó se dogovorivši, razideta se.

#### IV.

Po vsem arabskem taboru je vladala največja tišina. Bilo je okoli polnoči. Prvi stražnik Rihardov gre počivat, a na njegovo mesto pride naš znanec arabski, kteremu je bilo ime Abu-Muhamed. Počakavši, da je njegov od straže došli tovariš zaspal, zapusti svoje stražišče ter pohiti k prorokinji, ktero je bil, naslonjeno na svoji kolena, nekoliko spanec premogel. Arab jo prebudí in na tihem privleče do Ribardovega šotora. Abu-Muhamed pozove ujetnika.

„Kristijan! Vstani, da odidemo!“

„Kam?“ vpraša Rihard ter si mane očí.

Prosjačica se približa in mu pošepče: „Pazi, Rihard; stori vse, kar se ti ukaže, ako želiš biti rešen. Pojdi za tem muróm!“

„Kaj je to?“ povprašuje ves iznenaden Rihard.

„Ubogaj, kar ti pravim,“ grozí mu zdaj prorokinja glasno. „Slušaj in stori, ako želiš še živ ostati; slušaj!“

„Dobro!“ pritrja Arab, „resnico si mu povedala.“

„Reci mu, da hočeš vse njegove ukaze izpolnjevati,“ opozori skrivnostno ženska Rihardu, ki še ni vedel, ali bedí ali se mu pa sanja.

Ko je ujetnik obljubil, kar mu je bila čarodejka svetovala, odvzel mu je Abu-Muhamed težke sponse, in vsi trije se napotijo iz tabora, kjer ih je že čakala pripravljena kamela. Arab posadí na njo Riharda in prosjačico, a sam zajaše žival na sprednjem konci in hajdí! preko ravnine. To priliko porabivši, opomni čarodejka še enkrat Riharda, da naj pazi in naj bode poslušen!

Velblod je dirjal, kakor da bi ga nosil veter, in predno je minola

ura, prispeli so do vodotoka. Abu-Muhamed priveže žival k drevesu. Prorokinja hodi nekoliko v kolobarji sem ter tja, mrmrajoča nerazumnih besed ter z rokama po zraku mahajoča, a naposled se ustavi rekóč:

„T u k a j !“

Abu-Muhamed se obrne proti Rihardu in mu pomoli rovnico ter lopato, kateri je bil prinesel seboj, ter pravi:

„Pojdi in koplji tamkaj!“

Rihard vzame orodje in začne na pokazanem mu mestu delati jamo v mehko zemljo.

„Ako najdeš kaj, pozovi naju,“ opomni prorokinja kopaču. Potem se približa velblodu, pri katerem je stal Abu-Muhamed, znoj si s čela otirajoč. Arab se je videzno boril v svojej duši s strahom in nadejo.

Ko je že Rihard kake četrte ure kopal, vzklikne na enkrat: „Evo zlatnika v zemlji!“

„Nehaj izkopavati!“ zapové prorokinja in obrnovši se k Abu-Muhamedu reče: „Glej, odkrito je bogastvo! Zdaj ni treba, da stojiš ondi kristijan, nego odvedi ga na stran ter pojdi sam v jamo, da vidiš svojo bodočo srečo.“

„Ali mi ne dovoliš, da usmrtim kopača?“

„Ne, nikakor ne!“ s povzdignenim glasom svarí prorokinja, „varuj se tega storiti, ker sicer ti izgine ves zaklad!“

Arab gre in prijemši Riharda za roko, privede ga k prorokinji.

„Mislim, da mi konči dovoliš, zvezati ga?“ vpraša je brižno.

„Bog me, to tudi treba, ker drugače ti lahko pobegne!“ pritrdi ženska; „posadi ga na velblod in priveži, a jaz ga bodem varovala; ali pri vsem tem ne pozabi onih dve sto zlatov za me, katerih si mi dati obljubil.“

„Ne boj se,“ potolaži jo Arab. Potem priveže Riharda na velblod in gre gledat najdenih novcev.

Zdajci prorokinja glasno zažvižga in iz bližnje hoste skočita dva človeka, ktera prijemši Abu-Muhameda zakričita nad njim:

„Samo če se umakneš, si mrtev!“

Prorokinja, sedeča na velblodu poleg ujetnika, prihití zdaj bližje jami ter izpregovorí:

„Abu-Muhamed, prorokovala sem ti, da to noč dobiš štirideset tisoč v zlatu, in nisem se ti legala. V tej jami jih najdeš; zato si jaz vzamem tega roba ter ti svetujem, da se ne vračaš v tabor arabski.“

To izgovorivši zbode kamelo in v diru se brzo izgubi onim trem izpred očíj. Napadovalca pobereta Abu-Muhamedu vse orožje razven noža, a potem skočita na čila konjička, ki sta njiju čakala poleg vodotoka ter naglo za kamelo odjašeta.

Siromak Abu-Muhamed je od samega začudjenja onémil in strmeč zrl za odhajajočimi. Naposled se zopet zavéde, vzame v roko rovnico in lopato in po kratkem kopanju zasledi lonec, ki je bil napolnjen s francoskimi zlatniki. Zadene ga na ramena in izgine z onega mesta, nehotéč, vrtni se nazaj v tabor arabski. —

Brza kamela je bila prišla do kolibe ob cesti. Tu pade Rihard Juliji pred noge, in solzé najgorkejše hvaležnosti so mu zaigrale v očeh. Julija vrže hitro raz sebe ubožno prosjaško obleko in jo zameni s svojo navadno, katero je bila v tej krčmi pustila, in za pol ure sta se že napotila Rihard in Julija, ktera sta spremljala verni Jusuf in njegov tovariš, proti Algiru.

Deset dnij je minolo, odkar je bila zapustila vrla gospodična algirsko mesto in v njem za nje osodo skrbéce sorodnike. Zatorej jej je bila zdaj prva dolžnost, iti svojecev potolažiti in jim naznanjati svoj srečni prihod. Od Saint-Martinovih so šli prišleci na ravnost h gospej pl. Valonovej. Žalost za izgubljenim sinom je siroto silno potrla in z veliko muko je izustila besedi: „Sin moj“ — a potem jej je veselje usta zaprlo. Doznavši, kaj je za njenega sina storila Julija, zahvaljevala se jej je jecljaje ter jo pritisnola na svoje hvaležno srce.

„Veliko tvojo požrtvovalnost povrne ti je mogoče edino vsemogočnemu Bogu, in ako bi te jaz hotela nagraditi, darujoča ti svoje življenje, bilo bi to neznatno plačilo. Reci mi zatorej, kaj ti morem storiti?“ govorila je srečna mati.

„Imenujte me svojo hčerko in zadovoljna bodem!“ zagotavlja jej šepetaje Julija, a potem se spusti Rihardu v naročje.

\* \* \*

Malo tednov pozneje je v Algiru bila Julijina poroka z Rihardom pl. Valonom. Sam vojvoda Vuizot se je je udeležil za pričo; — nedvomno, da je tudi zmagal ustaške Arabe. V. Eršén.

## Razni glasi.

Zamišljeno mladeneč  
Ozira se v nebó,  
Z neba bi rad privabil,  
S pogledom zvezdico.

„Nikar, nikar, mladeneč,  
Se ne oziraj tjá:  
Pretrdo prikovana  
Je k nebu zvezdica.“ —

Ko mi je venček dala,  
Ta zelen rožmarin,  
Takrat sva se ljubila  
Iz srca globočin.

Ko pa se je posušil  
Ta rožmarin zelen,  
Je bil ljubezni ogenj  
Med nama pogašen.

*Nivalis.*



## Pozdrav

Modrinjakovim čestilcem zbranim v Središči dné  
25. septembra 1881.

Pozdravljam Vas, predragi mi rojaki,  
Na rojstnem domu pésnikovem zbráni,  
Ki dramil kot škrjánec nas o ráni  
Spomládni zori v národnem je mraki.

Ko béde so pokrivali oblaki  
Slovénski ród ob zemljo poteptáni:  
Na krilih pésnij dvigal je z raváni  
Nadlóg duhóve nam po sínjem zraki.

Po témí robstva je napóčil jasen  
Dan svóbede, ki tudi nas obséva —  
Budéč po logih pévcev zbor nam glasen.

Lepó na plódnem polji nam zoréva  
Prosvete zlati sad stotéroklasen  
In v srečen vék nam vid se razodéva.

V Ljubljani dné 23. septembra 1881.

*Vilko Drvanjski.*

## Šege, običaji in narodni praznici pri Srbih.

Píše *Ivan M. Bogovič.*

### III.

#### I g r a n k a.

Nedelja je. Ljudje pri nas navadno zgodaj vstajajo, pa v kavarno na črno kavo gredó, kajti bela kava se vrlo redko pije in to samo po privatnih hišah in hotelih.

Društvo sede za mizo.

„Kam pojdemo zvečer?“ vpraša Mirko svojega soseda.

„Pri Mladenu je danes sêlo in igranka,“ odgovori mu ta.

Med tem je prišel dečko v kavarno in položil na vsako mizo povabilo.

Preberimo ga:

#### P o z i v n a i g r a n k o.

Ponižno podpisani vabi spoštovano mestjanstvo zvečer na sêlo in igranko. Za dobra jedila in pijače se bom po mogočosti potrudil.

S poštovanjem

Datum.

Damjan Zlatoušić, gostilničar.

To je navadni obrazec za povabila.

Zvečer prihaja svet, ali ne v balnej toiletti, nego po navadi. Sodnik je prišel s praktikantom, mojster „škarje“ z mojstrom „nakovalom“, stolar s trgovcem, na kratko, kakor so se našli. Lepotice se ne vozijo, če je ravno malo več blata; saj se čizmice od laka ne morejo poblatiti, — ker jih nimajo. Ženske posedejo na klopí, moški pa stojé navadno v sredi kavarne ali so pa v drugej sobi in — pijó. Godba — cigani ali gajdaš z mehóm — počne svirati, pa hajdi na delo.

S prva se primeta dva za roko in počneta kolo. Pride tretji, četrti, dekle, žena, pop, sin, mati i. t. d., pa na desno, na levo kolo na okolo. Pri nas se dekletom ni treba bati, da bi ktera ostala, da sedi, kajti vsaka lahko pleše, kolikor jej srce poželi. Pa si tudi izbirati more, da pleše, kjer hoče. Po plesu gre vse na svoje mesto, pa ko godba zopet zagode, počne ples na novo in zopet — kolo. Samo kolo pa kolo, le s tem razločkom, da se pleše eno počasi, drugo hitreje i. t. d. Se vé da ima vsako kolo drugo imé, kakor knežev orel, mačvanka, srbijanka i. t. d. Včasí se priklati tudi kaka švabska, ali le malokdo se je udeležuje. Med enim in drugim plesom se navadno kaka zapoje. Ples trpi navadno do polnoči. Potem se svet razide. —

Razven tega so tudi javni plesi in sicer na vsakem semnji in žegnanji, a navadno samo pri piščalki. Vojnike vidiš lahko vsak dan na kasarnskem dvorišči plesati. Videl sem to jesen domobrance, ki so bili na šestodnevnem učenji. Celi dragi dan maršira, sedaj hitro, sedaj počasi, pa ko dobi popoldne pol ure počitka, pa ne da bi odpočival, temveč pleše, dokler ga tromba ne pokliče pod orožje.

Naš narod bi mogel biti lažje brez jéla, kakor brez godbe in plesa.

V prvej vojski l. 1876. bil sem na Javoru. Položaji so bili taki, da je bilo človeka strah, brez da je Turke videl. Gola kamenita stena in šuma borova ali hojina se čredi in menja. Volk in orel gospodarita tam. More se torej misliti, kako nam je bilo. Večkrat lačen kakor sit, vleže se vojščak, kamen pod glavo, da se počije od težkega in krvavega dela. Ali to ne traje dolgo; na vse zgodaj si mogel slišati piščalke — pa zopet kolo. Ves trud in druge neprilike so pozabljene.

Ker Vam iz N i š a pišem, ne morem si kaj, da bi o njem Slovencem ne poročal. Evo Vam nekaj besedic:

Kdor je bil tukaj, ko so Srbi na božič l. 1877. zavzeli to mesto, pa bi danes zopet sem prišel, ta bi mesta „N i š“ ne poznal. Čudno je, koliko more človeški um in volja v kratkem storiti. Iz starih turskih kolib in blatnih hiš izrastla so v tem času lepa in prostorna poslopja v modernem stilu; mesto ozkih ulic nahajaš danes prostrane ulice in trge. Glavni trg je lep, da takega redko kje drugje vidiš; ni eno poslopje ni staro

ostalo. Ulice so regulirane, in kdor na novo zida, mora vse po planu zidati. Samo trdnjavo (stari grški *Nīσog*, potlej rimski Nisus) ostala je, kakor je bila. Turci so bili s prva večjidel odšli, pa ko so videli, da gjaur ni tako krvoločn, kakor so bili oni, počeli so se pozneje povračevati. Danes se turska bula s kristijanko šeta v največjem prijateljstvu. Samo obraz ima še zmirom zavit kakor poprej. Danes sedi Turčin v srbskem parlamentu in uživa vsa prava državljska. Niš ima veliko prihodnjost, osobito kedar se zveže Carigrad z Dunajem. Niš je po površini mnogo večji od Belgrada, ali ima samo 13.000 duš. Jevrejsko in cigansko pleme je zastopano v velikem številu. V Nišu je korpsno, divisijsko in okrožno poveljništvo, okrožno načelstvo, okrožna in srenjska sodnija. Vojske je tukaj dva bataillona pešcev, ena četa inženirska in štiri poljske batterije. Dalje je tukaj gimnazija s petimi razredi, učiteljske in več osnovnih šol. Vicekonsulstvo ima tukaj Avstrija, Angleška in Francoska. Tudi Turska ima svojega kommissarja, ali on je samo za urejevanje vakufskih posestev. —

## Slovenec za škofa na Dunaji.

**Juri Slatkonja. 1456—1522.**

Za „Kres“ spisal *P. pl. Radics*.

Slovenski rod je v vseh časih in pri vseh priložnostih kazal svojo čilost in krepost. On se more v vseh strokah človeškega delovanja ponašati z možmi, ki zavzimajo v zgodovinskem svetišči dostojno svoje mesto zraven „velikanov“ drugih narodov! Pri vseh javnih poslih so Slovenci že od nekdaj svojo sposobnost zá-nje skazovali in se smejo s ponosom pridruževati vrstnikom drugih narodov.

Jako važno mesto so zastopali Slovenci za cesarja Maksimilijana I., „poslednjega viteza“. Z njegovim očetovskim sreem so bili v posebno ozkej zvezi; saj je cesar Maksimilijan sam k svojim najboljšim prijateljem prišteval več naših rojakov, tako na pr. med drugimi ljubljanskega škofa in vojnega poveljnika proti levu sv. Marka, hrabrega Kristofa Ravberja. Dà celó učitelja je imel „Theuerdank — Maksimilijan“ iz slovenskih dežel, Celjana Slovenca Tomaža Brlogarja (Perlower\*), ki je bil za cesarja Friderika III. „orator“ in tajni svetovalec, a pozneje ko je Maksimilijanovo odgojo dokončal, stolni prošt in nato škof v Constanz-u.

V dvorstvu cesarja Maksimilijana, v diplomatiji, pri državnej vladi, na dunajskem vseučilišči — poslovali so Slovenci iz Kranjskega, Koroškega in Štajerskega. V kabinetnej pisarnici cesarske deloval je kot svetovalec

\* Poznejše pisave so njegovo ime skazile v Ferlower, dà celó v Prekokar.

a secretis Pavel Obersteiner, sv. pisma doktor in stolni prošt na Dunaji; latinski vojni tajnik je bil Peter Stern iz Ljubljane, ki je prvo dunajsko obleganje po Turkih l. 1529. izvrstno opisal, k čegar spisu je Meldemann z barvami osnutek (plan) načrtal, a v našem času ga je učeni Camesina na novo dobro izdelal. Slovenec Matija Hvale (Qualle) „kollega dunajskega gimnazija“ izdal je l. 1513. filosofično delo z naslovom „Habes hic Amante lector textum parvuli, quod ajunt philosophiae naturalis cum commentarijs . . .“ danes že jako redka knjiga, ki sodruže sedemnajst lekcij in stoji na vrhunci tedanje filosofične vede.

Lambergar, Thurn, Herberstein, da drugih plemičev in vitezov ne omenjamo, imeli so sicer nemška imena, a vendar so stali na čelu vsem narodnim prizadevanjem onega ljudstva, med katerim so stanovali, dobro vedóč, da je njegova domača zemlja ob enem oni kraji, kjer se ponosno vzdigujejo in v nebó kipé gradovi, njih pradedov. Saj nam najslavnejši teh plemičev, vsemu svetu znani Žiga Herberstein (rojen Vipavec), poznejši poslanec, kateri nam je zopet Rusijo našel, kakor Vodnik o njem govori, in učeno razložil Nestorjeve letopise, — saj nam ta pripoveduje, da je kljubu vsem sovražnim napadom vendar le ljubil in čislal jezik slovenski, učil se ga pridno, in da mu je ta uk v poznejših časih na njegovem potovanji po Ruskem doprinašal mnogo koristi.

A vrnimo se zopet k dvorstvu Maksimilijana I.

Tukaj že nabajamo l. 1477. Slovenca Jurja Slatkonjo iz Ljubljane kot dvornega kaplana Maksimilijanovega, ko je še ta-le bil nadvojvoda in ravno srečni ženin bogate dedičine burgundske, vojvodinje Marije, hčere Karola „drznega“ iz Burgunda.

Juri Slatkonja, ki se je l. 1456. rodil, prišel je že v svojem 21. letu k „poslednjemu vitezu“ za spovednika in kaplana ter se je nadvojvodi, temu plemenitemu prijatelju godbe, jako priljubil, ker je bil izvrsten poznavatelj in umetnik v godbi.

Imenovanega leta 1477. je opravljal Slatkonja tudi pri nevestinem sprevedu Maksimilijanovem v krasnem Gentu službo dvornega kaplana, in je bil pri tej slovesnosti vodja godbi. Zatorej ga vidimo na prekrasnem, dandanes jako redkem delu, „slovesnem sprevedu Maksa I.“ z risanji Albrechta Dürerja in Janeza Burgmaierja.

Poglejmo si oni del spreveda, na katerem se prikaže naš Slatkonja. Tri dragoceno okinčane vozove si moramo tukaj ogledati. Oni so napravljani v takem slogu, kakor so se videli nedavno pri slovečem sprevedu na Dunaji, pri slovesnosti sreberne oporoke našega Veličanstva, cesarja Franca Jožefa in cesarice Elizabete.

Na prvem vozu je dvorna godba z napisi; eden izmed njih se takó-le glasi:

Ich hab der süßen Melodei  
 Von Saitenspiel gar mancherlei  
 Quinten, Lauten, Tamerlin  
 Dass alles nach des Kaisers Sinn  
 Rausch, Pfeifen gross, dazu auch klein  
 Die Harfen mit gezogen ein.

Druga godba in orgle se nahajajo na 2. in 3. vozu. Četrty voz, ki takoj prejšnjim trem sledi in ki je za nas še večje važnosti, pripelje nam dvornega kaplana Jurja Slatkonjo.

Ta voz se med drugimi osobito potem odlikuje, ker imá po stranéh krasne allegorije.

Na strani (na vozu je to desna stran), ki je k nam obrnena, zagledamo celó vzadi Apollona, boga modric, bolj spodaj pa in do spredaj devet modric, med kterimi na sprednjem mestu modrica povestnice, Klio, stoji; voz pa vleče žival, ki je opravljena kakor so turi, praprebivalci nemških gozdov. Za temi pridejo zopet trije vozovi, a s cesarsko godbo.

V sredi cele dvorne godbe cesarske stoji tedaj dvorni kaplan in poznejši dvorni kapelnik — glasbeni umetnik Slatkonja.

Na konci XV. stoletja nahajamo Slatkonjo v Gornjem gradu (ustanovnej grajščini ljubljanskega škofijstva); iz tega časa se namreč nahaja povelje, ki ukazuje „Herrn Jörgen Slatkonja von wegen des Silbers so kayser Fridrich (Maksimilijanov oče) gen Oberburg geordnet, pilder zu machen“.

Slatkonja je bil menda župnik v Gornjem gradu, a le malo časa, kajti že v začetku XVI. stoletja je bil kanonik v Ljubljani, in hitro potem je postal stolni prošt, a poklicali so ga zopet na cesarski dvor, na stran njemu tako dobrohotnega „poslednjega viteza“. In že 10. marca l. 1503. pošlje cesar Maks iz Antwerpen-a kabinetno pismo stolnemu korarstvu v Ljubljano (original se nahaja v stolnokorarskem arhivu v Ljubljani) ter zaukaže, da ima stolni prošt Slatkonja, dokler v cesarskej službi Nj. Veličanstva ostane, na leto od dekanije in stolnega korarstva v Ljubljani 80 zlatov dobivati. Ko bi pa on (Slatkonja) zopet nekđaj „stolico“ v stolnem korarstvu v Ljubljani zasedel, pripadejo mu vsi njegove proštunije tikajoči se dohodki.

Slatkonja si pa vendar ni več Ljubljane za svojo „stolico“ izbral, temveč ostal je na dvoru cesarja Maksimilijana in sicer kot vodja dvorne godbe. Tam je občeval z duševnimi izvrstnjaki svojega časa, kakor so Konrad Celtes, Cuspinian in dr. Bil je tudi ud tedanje dunajske akademije znanostij in učene podonavske družbe, ktera je pod aegido Maksimilijanovo vrlo dobro napredovala.

Kako visoko je cesar čislal našega Slatkonjo in kako mu je bil milostljiv, svedoči nam pač dovolj odlog, po kterem mu je cesar l. 1514. proštunijo v Novem mestu na Dolenjskem podelil, a mu kljubu

temu dovolil, da sme na Dunaji ostati. Novomeški „kollegiatkapitel“ je po Slatkonji dobil grb z zlatim konjem.

Ravno istega leta 1514. pa je bil Slatkonja imenovan za škofa na Dunaji.

Kot škof dunajski se Slatkonja izmed svojih prednikov osobito po „svojej bogaboječnosti, pohlevnosti in poštenosti“ odlikuje (glej Groote Chronologisches Verzeichniss der Bischöfe und Erzbischöfe von Wien. Augsburg 1794.).

Izvenredno je bilo njegovo delovanje za povzdigo in gojitev godbe v stolnej cerkvi sv. Štefana. Stolni godbeni zbor je bil vsled njegove skrbi jako izvrsten in nenavadno dobro zastopan. V njem so delovali čestokrat dvorni godbenik Pavel Hofheimer, orglar, s katerim se ni mogel nikdo meriti († 1537), trobentarja Neuschel in Seidel, najodličnejši plunkavec Artus in najboljši trobec Augustin. Včasih je vodil pevski in godbeni zbor Slatkonja sam, potem slavni Nizozemec Josquin des Pres, najizvrstnejši nemški skladatelj onega časa Henrik Isaac, Španjolec Pietro della Rue (Ruimonte) in dr.

Petje v cerkvi sv. Štefana je nenavadno veliko s svojimi mladenškimi pevskeimi zbori pospeševalo razvitek cerkvene godbe; kajti ono je skozi celo XVI. stoletje dobrejčno uplivalo.

A škof Slatkonja je tudi po svojih močeh za to skrbel, da se je staroslavna stolica sv. Štefana znotraj kolikor mogoče okrasila, in on je dal oltar sv. Briceja na novo postaviti.

V zadnjem letu njegovega življenja (1522) pa se je v Avstriji reformacija že bolj očitno pokazovala, in Pavel Speratus je pridigoval v stolici sv. Štefana.

Dve leti pred svojo smrtjo (1520) je bil Slatkonja še povrh svoje škofovske časti imenovan za opravitelja škofije bibanske (Pedena) v Istriji, kjer se je še takrat sv. maša v ilirskem jeziku brala (Valvasor VIII. p. 680).

Leta 1522. je Slatkonja umrl.

Njegov grobni napis v stolici sv. Štefana se takó-le glasi:

„Juri pl. Slatkonja, rojen v Ljubljani na Kranjskem, škof te cerkve in opravitelj cerkve bibanske, cesarja Maksimilijana dvorni kaplan in godbenemu zboru vodja, jako pobožen, pohleven in pošten gospod, ki je v svojej škofovskej časti na Dunaji nadkrilil vse svoje prednike, dal si je za svojega življenja dnij ta spomenik postaviti. Umrl je v 1522. letu odrešenja, dne 26. aprila, potem ko je živel 66 let, 1 mesec in 5 dnij.“

Njegova slika se vidi v stolnej cerkvi sv. Štefana vrezana v les (v korskih klopéh za stolne korarje in korske duhovnike), in sicer je šesta v škofovskej vrsti; v kamen vsekana je pa njegova podoba ona med podobama Konrada Celtes-a in Cuspinian-a, dveh veli-

kanov, ki se kakor svetli zvezdi svetita na tedanjem duševnem nebu v stolnem mestu prijatelja umetnosti, cesarja Maksimilijana I.

Slatkonja, z mitro in škofovsko verižico okinčan, kaže nam v svojih čvrstih in duhovitih potezah prototyp pravega Slovence in sicer našega Gorenjca z lepim licem in živim obrazom: Usta z ostrimi kotički, lepo upognen nos, velike obrvi, duhovito veliko oko in precej visoko, na pol od mitre pokrito čelo; obličje pa primerno polno. —

Tako nam gleda plemenito obličje mnogo zaslužnega moža, ki je bil crkvi in umetnosti dika in kras, še dandanes po blizu 400 letih nasproti z onega mesta, katero je, bivši zá-nj slava in čast, postalo čast in slava njegovej ožjej domovini, deželi kranjskej in narodu, iz kterega se je rodil povse vrli duhovnik in duševni junak, narodu slovenskemu!

V Ljubljani, 22. jan. 1881.

## Dr. Ljudevit Gaj in ilirska ideja.

(Konec.)

Še nujnejše, dà brezpogojno potrebno sredstvo književnemu edinstvu je bil eden jezik. Dà, brez zjedinenja v govoru ni ne političnega ne književnega življenja. Že Pavel Vitezović, v XVII. stoletji, bil je namerjaval postaviti v Zagrebu neko literarno središče, katero bi z enim jezikom spajalo Kajkavce in Čakavce. V to svrhu je mešal v svojih spisih kajkavščino, kakoršna je bila tedaj okoli Zagreba, in čakavščino, kakor se govori okoli Reke in Senja, ter je zato tudi v Zagrebu uredil tiskarno. Ali posel mu ni šel od roke. Boljši uspeh so imela nastojanja Gajeva o razširjenji književne prosvete v Jugoslaviji.

Poznavajoč duh vseh narečij in podnarečij našega naroda je Gaj modro in praktično izbral ono jugoslovansko narečje, katero ima edino v sebi pogoje za povzdigo velike jugoslovanske narodnosti — narečje štokavsko. Ako tudi ni štokavščina do sedaj dosegla, kakor nam naši občni neprijatelji očitajo, one znanstvene izobraženosti in dovršenosti v vsakej stroki književne porabe, s čimer se ponašajo neki drugi slovanski jeziki na severji, — kar bi pak trebalo vsekakor dokazati — to je vendar brez dvombe poleg svoje prostote, mehкости, gibljivosti pri preobraževanju in blagoglasja najplemenitejše narečje ne samo v južnem, temveč tudi v celem slovanstvu, kar priznavajo i slovanski in neslovanski, gledé tega veljavni sodci, na pr. Šafařík, Ludevík pl. Rittersberg, Jos. Jireček (Čehi), Mickiewicz in Hosius (Poljaka), Verančić (Hrvat), Vraz (Slovenec); Jak. Grimm, J. Vater, Eichhoff, Talvj (Nemci), Violla de Somniers (Francoz) in dr. Dalje ima to narečje že dosta neprecenljivih plodov neumrle Vile staro-hrvatske, ali

kakor se tudi sama tako lepo imenuje, „slovinske“, katero so že davno preje krasili malo ne povse naši Dubrovčani, nekdanj najizobraženejša, da ne rečemo edino izobražena veja jugoslovanskega stebela, kakor tudi drugi književniki v Dalmaciji počemši od slavnega Gundulića (ok. 1622) s svojimi veleumnimi deli. In pokraj teh umetnih proizvodov ima ravno to narečje tudi dragoceno narodno blago, katero se hrani osobito v narodnih pesnih, prisloviceh in pripovedkah, in katero more novejši literaturi služiti za historično-positivni temelj ter samo iz života vzrastlo zopet život oplodjavati. Naposled je štokavščina jezik večine južnih Slovanov razven Bulgarov, katero govoré ne samo vsi Srbi, nego tudi mnogo Hrvatov, in po Vuku „bode Štokavec najmanje trikrat toliko, kolikor Kajkavec in Čakavec skupaj.“\* Razven tega je še štokavsko narečje v geografičnem oziru centralen jezik, imajoč na iztoku narečje bulgarsko, a od zapada narečje slovensko, kakor dva pobočnika, izmed katerih ponosno svojo glavo vzdiguje.

Istina je, da se je Gaju pravi hrvatski jezik še le učiti trebalo. Ali upoznavši se s starimi hrvatskimi književniki dalmatinskimi, zaljubil se je v nje on in njegovi vrstniki. A na njegov poziv so vsi južni Slovani na Hrvatskem, v Slavoniji, Dalmaciji, Voj. granici, Ogerskej, Bosni in deloma tudi v Istri opustili svoja pokrajinska razrečja in sprejeli čisto štokavščino za književni jezik. Posebno tako zvani kajkavski Hrvatje — a od starine Slovenčci — učinili so korak največji in najtežji ter dali s tem redki primer ljubavi k bratskej slogi. „Akoprav je hrvatsko provincialno narečje“ — piše Demeter, — „morebiti od vseh jugoslovanskih narečij najbolj različno od našega književnega jezika, vendar se niso naši vredni provincialni Hrvatje, uvidevši istinitost naših razlogov, ni najmanje vpeljevanju tega jezika protivili, nego so z navdušenjem naša nastojanja sprejeli, znak: da so izobraženi ljudje in da znajo, kaj čas zahteva.“\*\* S tem so si oni tudi osvojili ne samo celo starodavno izvrstno bogato književnost, pravo hrvatsko, nego tudi vsekoliko obilno in nebrojeno blago srbsko-hrvatskega jezika, katero živi v narodu in katero se čuva v narodnih pesnih, prisloviceh in pripovedkah. Dandanes se v kajkavskem podnarečju ničesar več niti ne piše niti ne tiska, temveč v celej Hrvatskej je zavladala štokavščina kakor v uradu in v šoli, tako tudi v crkvi in v prometu, pa se že tudi med prosti narod razprostira.\*\*\* Uprav zato so oni, kateri so še pred poldrugim

\* „Kovčević“ I. 1849. str. 23.

\*\* „Danica“ 1847. br. 12.

\*\*\* Danes še živi samo eden kajkavski pisatelj, in to zagrebški kanonik in biskup i. p. i. Ignacij Kristijanović. Na mnoge prigovore popustil je od svoje kajkavščine samo na toliko, da je sprejel novi pravopis, a inače je zmirom pisal v svojem podnarečju. No po l. 1850. položil je bil tudi on pero. Z njegovo smrtjo — meni F. Kočevar l. c. — bode hrvatsko-slovensko narečje iz pisarnic in tiskarnic brž ko ne za vekomaj izginolo.



stoletjem v knjigi svojo domovino nazivali slovenski orszag in ime-  
novali svoj jezik naprosto slovenski, danes dakako Hrvatje ter se  
navadno ne štejejo več med Slovence. A ravno ti pohrvačeni Slovenci  
izvedli so veliko delo, kajti oni so probudili ves hrvatski narod na novo  
življenje, a še tudi danes stojé na čelu celemu narodu.

Odkar so tudi Srbi — grško-iztočni — osobito vsled zaključka „Srbskega  
učenega društva“ (preje „Društva srbske slovesnosti“, v življenje uvedenega  
po Iv. St. Popovići, načelniku ministerstva prosvete l. 1841.) l. 1845.  
iz svoje knjige staroslovénsko in rusko zmes iztrebili ter uvedli čisto  
narodno narečje, kakor tudi Vukov popravljeni pravopis, Gajevemu mnogo  
podobnejši od prejšnjega njihovega: od tedaj je književna sloga med  
Hrvati in Srbi vse bolj napredovala, tako da je že početkom l. 1857.  
„Sedmica“ (priloga „Srbskemu Dnevniku“ v Novem Sadu) rekla: „Kakor  
je danes književno stanje Hrvatov in Srbov, so pismena skoro edini uzrok  
našej razdvojenj književnosti. Ako bi samo z enakimi pismeni pisali,  
bilo bi nam književno življenje eno za ene in druge. Male razlike bi  
izginole malo po malo. Kar bi bilo boljše in pravilnejše, to bi se obdržalo  
in bi nadvladalo.“ A hrvatski „Vienac“ leta 1875. govori i to: „Srbi  
pišejo in tiskajo knjige v cirilici, Hrvatje v latinici, azbuka je zid med  
nami. Ali zato, hvala Bogu, ne govoré Srbi cirilice, a Hrvatje ne latinice,  
temveč jezik — isti jezik, in srečata li se ta dva naroda z besedo, padel  
je zid in med enim in drugim govorom ni za troho razlike. Ponajboljše  
bodeš to opazil na gledališčnem „odru“. Hrvatski glumec govori srbskemu  
občinstvu v povse razumljivem jeziku, in srbski igravec govori hrvatskemu  
občinstvu brez tolmača. Dramatični pisec hrvatski pozna srbsko pozorišče,  
a srbski dramatik je poznavatelj hrvatskega občinstva“ (br. 13.). „Ako  
kterej gospej v Novem Sadu čitaš na glas „Vienac“, a da ona ne gleda  
pismen, rekla bi, to je v srbskem jeziku pisano, a da čitaš ktereje devojki  
v Zagrebu „Javor“, rekla bode, to je hrvatski pisano. V Zagrebu se  
prikazujejo Kostićev „Maksim“ in Trifkovićeve komedije, in vsakdo veli,  
to so domači komadi; v Belgradu in v Novem Sadu se pa prikazujejo  
„Poturica“ in „Graničari“, in zopet vsakdo veli, da so to domači komadi“  
(1874. br. 9.).

Tako je Gaj izjednačil vse razlike gledé književnega  
jezika med Hrvati in Srbi do edinega pisma, ter se sedaj v  
Zagrebu in v Belgradu, v Dubrovniku in v Varaždinu v istem jeziku  
knjige pišejo, znanosti razlagajo, javni poslovi vodijo. Ta uzor zjedinjenja  
jugoslovanske književnosti je že imel preslavni Šafařik pred l. 1830.  
pred očmi, a zdelo se mu je tedaj, da je to samo prazna misel, no  
vendar se je tako kmalu obistinila v toliko korist naše Jugoslavije.

Kar se pa tiče različnega pisma, nahajajo se tudi tu precej po-  
voljna znamenja v tem, da se i ene in druge knjige začenjajo čitati

povsod, in da je pisatelj z ene in druge strani, kateri pišejo z obojim alfabetom, t. j. z latinsko abecedo in s cirilsko azbukjo, ter da se je po hrvatskih učilnah uvedla cirilica, kajti latinica je po srbskih itak znana; vse to pa kaže, da bode naposled razširjena izobraženost in bolj razvita zavest, katero oboje v narodu tu in tam vse bolj napreduje, tudi to izravnila na katerikoli način. A kedar se to zgodi, venčano bode delo Vuka Stefanovića Karadžića in Ljudevita Gaja — dvojice prvakov duševnih v narodu jugoslovanskem. —

Kolike koristi je ta književna edinost Hrvatov in Srbov, vzame li se v poštev jezik, a ne pismo, — to pokazuje najjasnejše krasno sedaj napredujoča književnost, ktera je preje na obeh straneh tako samo životarila, a bi se — kakor dobro pristavlja B. Šulek l. c. — gotovo nikdar ne bila višje vzpnela, ako bi vsak kot imel svojo posebno knjigo, kakor je to preje bilo. Veliki in bistri um Gajev si je bil ob času domislil, da se morajo njegovi zemljaki, ako hočejo kdaj do resnobnega uspeha priti, najprej rešiti svojega jako omejenega in neuglajenega domačega izgovora, a poprijeti se krasnega, bogatega, vseobčnega, pravo hrvatsko-srbskega jezika v učenju in v javnem življenju, kar so tudi oni radi storili. Temu odvažnemu činu pak se mora vsekakor pripisati — po besedah Sime Ljubića — „ves velikanski napredek, kar ga je celó po svedočanstvu samih naših neprijateljev hrvatski narod v kratkej dobi zares čudovito na knjigi in prosveti učinil“, ter si je „nova šola hrvatska v kratkem času takov hram pripravila, da jo že sedaj ves svet hvali in spoštuje ter jej prorokujejo sijajno bodočnost“.\*

Ravno Gaj je poleg Vuka učinil, da ste obe bratski plemeni, Srbi in Hrvatje, seznali svoje notranje narodno edinstvo in začeli težiti po njem z znatnim uspehom nasproti težkočam, ki so se mu napravljale po srednje-vekovnih borbah in dogodjajih; a to narodno edinstvo bi bilo dandanes gotovo mnogo boljše, ko bi bile temu društvene in politične razmere le količkaj povoljnejše.

Ta književna edinost Hrvatov in Srbov bila je gotovo rešilne važnosti za njihov duševni in politični život. Odbor za izdavanje Vukovih del: Ognj. Utješenović, dr. Fr. Miklosich in dr. Jov. Subotić — govori o tem povse pravo: „Kaj bi bilo od Srbov in Hrvatov pod ogersko krono, ko bi jih bilo zadelo viharo leto 1848. v položaji stare duševne nezavesti brez zajedniškega jezika književnega? . . . Bode še borbe in napora za našo narodnost. Ali sedaj več . . . ni nam bati se narodne propasti. Sedaj že poznavamo svoj rod, ocenjujemo njegove moči in slabosti. Znamo eden za drugega. Imamo sredstvo medsobnega porazumljenja v živem jeziku narodno-književnem. Večina nas diha že

\* „Ogledalo književne poviesti jugoslavjanske“; knjiga II str. 537, 504

enim duhom, ker zajémamo hrano svojega duha iz enega istovetnega narodnega vrelca. Pri vsej zvunanjej neslogi čutimo že sedaj tolažilni glas v srci, da ni vse sile peklene niso zmožne, da nam za dolgo skazé dobroto notranje duševne narodne sloge. Motrimo vsi zajedno in pomnimo naše prijatelje in naše zlotvore, naše Faraone in Iskariote, njihove muke in robstvo prokleta, a malo kdo že mara za njihove egiptске lonce. Svet zna za nas. Opomogli smo si, da z lastnim peresom svojim pišemo historijo svojo. Velikanski korak smo učinili naprej . . . . Nazaj ne pojdemo več sedaj! Da, nadejati nam se je, ako vztrajamo na tej stezi, procvetanja in obilnega ploda od ponosnega drevesa narodne pravde . . . .“

V istini ne dá se zanikati velikanski kulturno-historični in politični nasledek Gajevega delovanja! —

Akoprav so Srbi bili protivniki „ilirskega“ imena, negujoči samo svoje srbsko, vendar so v stvari, o kateri je tu govor, ostali verni. In kar je Gaj s Hrvati in Srbi v prvi vrsti namerjaval, to je bistveno tudi dosegel: „Jezik jim je zajedniški“.

Ali drugače je s Slovenci. Omenilo se je že bilo, da se jih je Gajeve namere o ilirstvu tudi pri nas nekoliko poprijelo ter začelo pisati „ilirski“. Dà A. Tkalčević je mogel leta 1847., govorec o napredku v književnej slogi med Jugoslovani, javiti: „Ako me pitaš za Slovence, velim ti, da ni najljutejši neprijatelj ne more njihovega nastojanja okoli iste sloge tajiti. Dà, kaj pa kaže organični naš pravopis, kterega so oberočke sprejeli in povsod razprostranili? Kaj čisto ilirske besede, s kterimi so svoje ponemčene zamenili? Kaj plemenita nagovarjanja na slogo in napotovanje na srbske narodne pesni in novine hrvatske? Kaj poskušanje, o katerem smo do dobra uverjeni, da se v domače njih kroge uvede naš književni jezik? Zaisto slep mora biti ali hudoben, kdor tega ne vidi“ („Danica“ 1847. br. 52).

Ali dandanes porečejo z Milčetićem l. c. Hrvatje: „Slovenci so postali zopet Slovenci ter začeli pisati v svojej kajkavščini. Malo Slovencev je tudi v grob leglo z idejo ilirsko. Oni zli duh sebičnosti in separatizma plemenskega, kteri zna povsod v Slovanih koren pognati, zavlekel se je tudi med Slovence (? Ured.), in oni so začeli vsakega, kteri ne bi „slovensko“ mislil, zvati odpadnikom, kakor na pr. slavnega Stanka Vraza.“

No pa da še čujemo glas Slovence, kako je ta že davno prej o tem sodil.

Gjuro Kobe, „Ilir iz Kranjske“, — kakor se je sam podpisal — priobčil je bil v „Danici ilirskej“ že leta 1840. (br. 9.) članek, v kterem med ostalim tako-le govori (njegove besede pustim v izvorniku):

„Došla je jurve doba, gdje takodjer i gornji Iliri (t. j. Slovenci) počimlju spoznavati slavjansko-ilirsko narječje kao najljepše medju svimi

slavjanskimi nariečji, i kažu odprto, da mu ne zavide niti prvenstva, koje mu se daje od inostranih ljubitelja slavjanskoga jezika, niti dražesti, kojimi dira u srce svakoga, koji mu se ozbiljski približuje, jerbo je najljubkije, najglasnije i najkriepčije, i da upravo radi toga zaslužuje, da se vrhu svih južnih slavjanskih podnariečja uzdigne, ne da ih porazi, nego ljubezno zagrlji, sdruži i uzvisi; ali jeda li će skorom milo ono sunašće sinuti, i ona se vesela doba pojaviti, koja bi srca moga iskrene želje izpunila, da bi takodjer i gornji Iliri, sdrživši se s doljnimi, u slavjansko-ilirskom nariečju obćinskim načinom napriedovati i na obćenitu korist poslovati stali; znađu bo i oni dobro, da im onaj cviet, kojim su do sada njemačku muzu kitili, ništa ne prudi, a još manje njihovomu potomstvu, budući da se onaj duha plod, koji se je do ovog doba kod nas u njemačkom jeziku izdavao, sam od sebe Niemcem privlaštjuje.

„Nemogu, do duše, opet reći, da su svi obćenito takove misli; imade bo i kod gornjih Ilira, koji se odviše za svoje slovensko podnariečje staraju misleći, da bi se ono, ako bi se od Slovenaca u slavjansko-ilirskom nariečju pisalo, slovenskomu ukinulo; nu ja mislim, da oni, koji tako govore, ne razumiju prave namjere slavjansko-ilirskoga knjižestva, koje tako od gornjih Ilira nikada ne zahteva, dapače želi, da bi slovensko podnariečje, koje je po duhovnicih i učiteljih, koji mu ili dosta viešti ne bijahu, ili ga pako po njemačkom jeziku slikovahu, dosti od svoje prve izvornosti, žalibože izgubilo; po pravoj, slavjanskomu duhu prikladnoj, izobraženosti u slavjansko-ilirsko, kao rieka u more, polagano slivalo. Mogu daklem i gornji Iliri svojim neizobraženim domorođcem, to jest, prostomu puku, koji bi samo mučno slavjansko-ilirske knjige razumievo, nuždne mu knjige u slovenskom podnariečju pisati, kano: molitvene knjižice, katekizme, i svake vrsti knjige, imajuće upliv na razvedrenje uma i oplemenjenje srca, na izglađenje ukusa i govora, kao takodjer i spadajuće na gospodarstvo; izvrstne pako proizvode duha, kao ozir mudroljubja, dogodovštine, pjesništva itd., što se je do sada kod nas u njemačkom jeziku izdavalo, mogu u čisto ilirskom nariečju na svjetlo davati, i takovim ih načinom potomstvu svomu sačuvati...“

Tako je sodil ta naš znani „Ilir iz Kranjske“, a većini njegovih rojakov so bili in so še drugi — nazori, potrebe in težnje!!

\* \* \*

Dolgo smo se mudili pri Ljudevitu Gaji in ilirskeje ideje, dalje nego li nam je s prva bila namera. Videli smo, kako je Gaj najprej Hrvat, svoje zemljake, probudil z zastavo „ilirsko“, pod katero so se imeli v književnem smislu zbrati vsi južni Slovani. Hrvatje so prisegli na-njo z vsem žarom svojega srca in ostali jej verni; Slovenci so se je deloma oklenoli, a zapustili so jo razven edinega Vraza;

Srbi pa niso razven redkih izjem hoteli o njej ničesar znati, no Bulgari niso je ni videli niti o njej kaj čuli. Leto 1848. razpršilo je vse nade ilirske: niti Srbi niti Slovenci se niso poilirčili. Ilirstvo je bilo samo sladek sanj, kateri je zbežal l. 1848. kakor megla pred solncem. In Hrvatje, videči se s svojim „ilirstvom“, a tudi pozneje z „jugoslovanstvom“ in naposled s „hrvatsko-srbstvom“ povse osamljene, postali so tudi oni zopet Hrvatje.

Uspeh Gajeve namere ter plod ilirstva na književnem polji pak je, da so vsaj Hrvatje in Srbi, akoprav po pismu ločeni, vendar v jeziku združeni, a Slovenci se jim razven novega pravopisa tudi že v jeziku približujejo.

Negujoč mi vsak svoje lastno ime, moremo tudi lepo napredovati v smislu Gajevem, samo da smo poleg Slovencev, Hrvatov, Srbov in Bulgarov — tudi Slovani!

Andrej Fekonja.

## Obraz rožanskega razrečja na Koroškem.

Spisuje Janes Scheinigg.

(Dalje.)

### Samoglasnika I, U.

I. Ima svoj navadni izgovor: britva, birna, cifrój, čin'le = činkovec, dila, fiha, hriža, híce = vice (vlerne dúše v hícah), hnjíva = njiva, hízva, čípati = kipeti, čípn'ti = kipnoti, číha = Keuchen, lína, lípan, míhen ali mín'n mín'na mín'nu = majhen, níčla, príča, príden, prížan, rída, sín, slíva, síba, šína = Schiene, tínta, víle, zíbati, Žínharca, metíl = metulj.

Tudi nom., gen., acc. plur. na zadnjem zlogu naglašenih imen in prilogov izgovarja se s čistim samoglasnikom: trdí orōš', bíel' zobí, drobné 'ostf', dovje vasí = dolge lasí, vse v'sí = vse vasí, vsah vasí, ldi = ljudje, ljudij in ljudi.

Po spodnjem kraji se čuje včasi íe namesto čistega í, na pr.: jiev = il, 'riev ali 'riév' = krilo, míem' = mimo, štíer', mier = zid; to se zgodi tudi s priložno končnico *im* v instr. sing. na pr. z lípiem ha mór's posvár't = in Güte musst du ihn warnen; pod 'ošátíem dravésam, z vsíem d'nárjam, s tō vélčíem zvúenam, mad Hlínščíem púelam; zvrhnji Rožanje pa govorijo tudi tukaj čisti í: mímo, z naším hospúdam i. t. d. V gen. plur. prilogov, v loc. plur. moških ter srednjih imen in prilogov se kočnica *ih* izgovarja povsod na *ah*, kar smo že omenili.

Zlog *iv* (*il*) glasi se enako zlogom *av* (*al*), *ev* (*el*) na *ov*; na pr. dōvj' = divji, dōvje m'sú, dovjati, sōv síva sív' = sív-a-o, sōv stárec a síva brada, sív' vasí; zátovne = zatilnik; vzlasti pa prilogi, izpeljani z obrazí-

lom *iv*: p'sčóv p'sčíva p'sčív' = piščiv-a-o, plónóv plóníva plónív' = pleniv-a-o, plósnóv plósnava plósnov' = plesniv - a - o, plóšóv plóšíva plóšív' = plešiv, postrežlív, -líva, -lív' = postrežljiv, š'odlív = škodljiv.

Samoglasnik *i* rad v govoru izpada, osobito za *r*-om in *n*-om, ki postaneta samoglasnika, ako je *i* izpal; na pr. bř'ě bríča, břsati bríšam, břt sup. od bríti, 'rt = krt sup. od kríti, 'riv 'ríva 'rvú = dróvú je 'rvú 'rvíca = krivica; nom. 'rì, v 'rj' = v krji = v krvi; mam méti = imam imeti, n = in: bratr *n* pa sastrá; z = iz: zbasati, z doré vóle, neó, n'ár = nikar, (v spodnjem Roži je odpadel še *n*, torej 'ar), n'ól' = nikoli, ně, němam = nič némam = nimam (tudi 'némam), něi = nič ni = ni, něa smie = ně na smie = ne sme, něs'm = nisem, nóhrad = vinograd, Márja (svéta Márja máti bóžja, svéto Márjo zvoní), pján, Ohřz = Ogriz, gen. Obríza; ozmíca, sjáti, zjáti, sróv, sromá', srúeta = sirota, šro' = širok, nšéé = niške, M'vávž, snuč' = sinoči, žvína; žvót = život (znači telo); máju' máju'a, trávu' trávu'a, 'ráju', Šávu', náuru', navérn', móčn'; Drávca, 'rávca, hvávca, čítávca, dežóvca, svámca, pérca, ósmca, mřzlea, lietca, róžca, mlínarca, niémšéna, hovédna, méstce, 'ladívčce i. t. d.

Členek *pri* slove v rožanskem govoru vse povprek *pr*: přá'ati, prjátov, prjázén, prpéti, prsjáti i. t. d.

II. *U* se izgovarja kakor po drugod: brúno, búla, cúnja, čúdaž, dúri = dveri, flúnder, húmpa, hrúst, 'úhva, 'úme = komaj, lúnta, múta = Maut, núna, pust, rúte = rovte, sú'ati, šum = Wasserfall (pri fužinah), úra, žúpa.

Čist *u* sliši se v dat. sing. moških in srednjih imen z naglašeno končnico: bohú, s'nú, hradú, vasú. V nekterih besedah se približuje *u* zategnenemu *o*, vzlásti v tujkah, na pr. cúed' = dazu, dabei, múer'a, púer'a = Burg (cesarska na Dunaji in v Celovci), púeb, stúedanc, stúedel, šúestar.

Izpal je *u*: Lbél, Lblána, lbézen, ldí, tlê = tule, zajtre = zajútre = jutre; drj', drha, drho = drugi, -a, -o = ein anderer (drúj', drúha, drúho = ein anderer, tudi der zweite), drhám ali 'ámdrham, drháč (drhá'), drjbrt (drúhbart), dršnjá, držína, drštvá, rmán, rdéč.

### Polglasnik.

Kakor v novoslovenščini sploh nahaja se tudi v Rožanskem eden polglasnik, ali ta nadomestuje vse samoglasnike, kajti ni, da bi našel razločka v govoru med polglasniki v: v'žnf' = lažnik, m'césn, p'l't' = piliti, p'nt = punt, p'nóvca = ponovca. Najredkejše stoji polglasnik namesto *a*, najčešče za *e* in *i*, ostala dva pa (*o* in *u*) zavzemata sredino.

1. *A*. H'níti se = ganóti se, 'dr = kadar, v'hé' = lahek, v'zá = laž, v'hám v'háti = lagam lagati, v'žnf' = lažnik, v'žnjív = lažnjiv, m'nj = manj,

p'nj = panj, s'nj = sanj, s'njati, (s'nj se m' je s'njóv), t'njé = tanek, vm'níti = vmaknoti, vt'níti = vtaknoti.

Členek *raz* slove *rz*, tako da je *r* samoglasnik: rzžál'm, rzriežam, rzvájan, rzbít i. t. d.

2. O. b'l = bolj = ali, hv'bó = globók, " = ko, "čija = kočija, 'lf = koliko, 'lf'r = kolikor, 'nopvá = konopla, v"ú = oko, ráb'ta, s'bóta, T'míne.

Polglasniku slično se izgovarjajo še té-le sklanjalne in spregalne končnice:

α) Nom., acc., voc. sing. srednjih imen in prilogov, ako zadnji zlog ni naglašen: písm', dóvh' lét', 'ošát' dróvú, dór' jútr', náš' mést'.

β) Acc. sing. fem., a samo po tinjskem okraji: láp' déčv' = lepo dečvo, líp', míz', 'ráv'.

γ) 1. in 3. oseba plur. praes.: dfevam', 'ážam', pílij', lífrój', zapúejm', jéjm'.

A pravi t. j. zvrhnji Rožanje imajo povsod čist samoglasnik, torej: léto, jútro, mésto, dívamo, 'ážamo, pílijo, lífrajo, zapújmo, jéjmo.

3. U. Polglasnik moremo zabeležiti:

a) v sledečih imenskih in priložnih korenih:

α) c'h, gen. cúha = Zug, Eisenbahnzug, hr'nt-hrúnta = Grund, f'nt-fúnta = Pfund, j'd-júda, j'h-júha = jug, 'r'h-rúha, p'h-púha = plug, p'rh-prúha = Bruch, p'nt-púnta = Aufstand (spuntati se), st'h-stúha = stog, št'-štú'a = Stück, Kanone, š'b-šúba (po šúb' = mit Schub), št'mf-štúmfa = Strumpf, tr'mf-trúmfa = Trumpf, t'mf-túmfa = Tumpf, 'mšt-'úmšt' = Kunststück, t'mšt-túmšt' = Dunst (támšten = dunstig, schwül), v'ft-úft' = Luft, v'st-úšt' = Lust, hr'ft-hrúft' = Gruft.

β) huch = gluh, gen. h'sâ (tudi h'sáha), h'si, h'sê = gluhe, oh'síti = oglušiti; suh, š'sâ (s'sâ, s'sáha), s'hú = suho, s'si, š'sê, š'síti, poš'sán; hud huda h'dú, h'dâ, h'di, h'dé; h'dóben, h'dóba; h'dé, h'dír; duh-dúha ali d'hâ, d'hóvn' = duhovnik, pust, p'stú = pusto, p'stâ (p'stáha), p'sti, p'stê, p'stú (p'stú' dni), p'stíti.

γ) b'čéla, f'žína, h'm'n = gumen = gumno, "p" = kupec (Käufer), v'p = vkup, p'síca, s'žvá (súžiti), s'n" = sukno, s'nén = suknen, št'dánt = Student, v'n, v'hú = uho.

b) v končnicah: 'áp's 'áp'sa = kapus, Jéjž's 'ríst's, 'ož'h 'ožuha, tríb'h, tríb'ha.

g) v glagolih: b't't' = butiti, c'at' = cukati, č'd't' = čuditi, "hati = kuhati, m'díti se, m'z't' = muziti, šč'méti, zb'd't' = zbuditi, zhr'd't' = zgruditi.

h) dat. in loc. sing. moških in srednjih imen in dat. sing. prilogov končujejo se na polglasnik, če je zadnji zlog brez naglase: fmanom' žít', váčnom' p's's, na mátarnam dúem', v vánjščam lét', njóm' = njemu, m' = mu.

4. *E* se izgovarja kot polglasnik v sledečih primerih:

a) V koreninskih zlogih: b'cáti, b'déti, b'zóve = bezeg, b'zláti, c'záti = sesati, č'búv, č'háv = čegav, č'šmilje, d'bóv = debel, d'nár, d'ž, d'žéva, 'cáti = kecati, 'dá = kedaj, l's'táti = lesketati, m'č'áti = mečkati, m'dóv = medel, m'dléti, m'hvá = megla, m'šír = mehur, m'mláti, m'n'h = menih, m'sú (ali m's'), m'sén, m'šétar, n'dóla, n'díev = praznik, n'díevn = prazničen, n's = danes, p'civo, p'háti, p'hníti, p'óv, p'líti; p's (a pesji in pasji), p'sà, p'sé, p'sám; p'séica, p'tóln, r'sétar, ršát' = rešeto, s'dé = sedaj. s'h'táti = segetati, s'játi, s'm, s'dénj, s'nea, st'zdá, st'br', š'p'táti, t'dé = tedaj, t'má, t'm'n = temen, t'sšé, v's = ves.

b) Končnice v nom. sing., da si tudi naglašene: *ec, ek, em, en, er*; na pr. b(o)rov'c, daváv'c, páv'c, smólov'c, Joz'' = Jozék, Dam'' = Damek, dáv'', pös'm, bás'm, trúd'n, vríed'n, ríes'n, sréč'n, cú'r, mó'r, dóbr, módr i. t. d.

5. *I* je polglasnik:

a) v téh-le enozložnikih: b'' = bik, gen. b''á, dat. b'', plur. b'č'' = biki, b'čám, b'čé (demin. slove: bú'čj); d'm, gen. díma, c'l - čila = Ziel, c'p-cípa = Zipfel, hr'l-hríla = Grille, hr'ft-hrífta = Gericht (pri Grábštajnu); 'v'ft-'vífta = Gewicht, m'š-míš', n't-nít', r't-rit', p'ld-pílda, r'nj'-rínj'a = Ring, v'nj'-vínj'a = Windung, s'r-síra, s't síta sít', št'l-štíla = Stiel, št'h-štíha (tudi štúha) = Stieh, š'ft-šífta = Schaft na puški (šíftar, šíftati), š'ld-šílda = Schild, štr'-štrí'a = Strick, v'š-víša = Wisch, ž'nj-žínja = Sinn, č'č = čič (č'č na da ně).

b) c'hán (tudi c'hájnar), c''ára (c'hára), d'húr, p'sšé, p'stóva, s'nú = sinu, v'só' = visok (víši), v'hréd.

c) blína: hl'nea, lípa: l'p'ca, lína: l'nea, míza: m'z'ca, píva: p'lea, ríba: rb'ca, víle: v'lce, híša: š'š'ca.

d) nekaj naglašanih končnic: m'n'h-m'níha, p'tr'h-p'tríha, 'onj'č-'onjčea, rož'č-rožíča, 'rž'č-'ržíča, rep'č-repíča, 'ozl'č-'ozlíča, Trb''ž-Trbíža = Tarvis, na Trbíž'.

e) v sklanji je *i* povsod, kjer nima naglasa, polglasnik; torej

α) v nom., voc. plur. moških imen: hvánt' (hvant, -a = Gewand), mlín', clín'.

β) nom., acc., voc. sing. in nom., voc. plur. moških prilgov: dráj' prt = dragi prt, nóv' žrábl', vs' žovnfrj'.

γ) dat., loc. sing. in nom., acc., voc. dual. ženskih imen na *a*: dbí líp', naše dbí 'ráv', na strés' = na strehi, po cálóž zám'l'.

δ) gen., dat., loc. sing. ter nom., gen., acc., voc. dual. in plur. ženskih imen na *i*: n't, nít', na cvírnastój nít', t'njéé nít', t'njéáh nít', davét božjáh vastnúest'.

e) m' = mi, '' = ki, t' = ti, 'tír' = kateri, z vám', z nám', ž njím', s' = si.



f) O glagolih naj se navede sledéce:

α) Polglasnik se nahaja v korenskem zlogu: hl''n't' - hliniti, p''l't' - piliti, s''l't' - siliti, sl''n't' - sliniti, sm''l't' - smiliti, z''bn't' - zibniti, vhr''zn't' - vgrizniti.

β) Vezilni zlog *ni* (*no*) glasi se *n'*: č''pn't' - kipniti (kipnoti), p''n't' - pikniti, st''sn't' - stisniti, vz''hu't' - vzdigniti, vhásn't' - vgasniti, šč''pn't' - ščipniti, zmrzn't' - zmrzniti.

γ) V spregi je *i*, kakor v sklanji, polglasnik v celem sedajniku, kjer na-nj naglas ne pada; na pr. nós'm, nós'sš, nós', nós'va, nós'ta, nós'mo, nós'te, nós'jo (ali nós'j); isto tako se ravna z velevnikom in nedoločnikom, kakor: uč' se, uč'te se; bód', bód'te; hód', hód'te (ali hodíte); trób', trób'te; stóp', stóp'te; vř'z, vř'zte; pás', pás'te; šírat' - hirati; bárat', srécat', sêč' (sêžam), vréc', dávat' itd.

g) b' - bi, ván' - lani, zvást' - vzlasti, zád' - zadi, spód', priéd', túd', ál', včas'.

**Opomba in popravki:** Potrebno se nam zdi, da omenimo, da smo vse primere po celej razpravi vzeli iz živega govora priprostega naroda in da še vse navedene besede krepko med narodom živé, izmed katerih smo le manj znanim in nerazumljivim tolmača pridejali. Gledali smo tudi pri večzložnikih vestno na naglas, ker dobro vemo, da se le z njegovo pomočjo marsiktera prikazen rožanskega razrečja dá verjetno razlagati. Da pa bode podano gradivo brez vse sumnje lahko služilo znanstvenim preiskavam v zanesljivo podlago, naj se sledeče popravi. Naglašaj in beri: str. 413: hřca, hřvo; 414: vbóch m. vbuech, Strúha, Strúje, na Strúji m. strúha i. t. d.; tobá', jáhejo, 'ř'a m. 'r'á, ta'' - takó, -'enřti; 415: 'it m. 'it, čépa, b'č'', z b''čemi, mó'a, 'ráčá, v mvác', v mlíec', na vac'', otróci, nōht'', nščíř, dóhtar; 460: lúterš véra, Lú'a, čov'', 'vob'', prívoz m. privóz, pohřšiti se, obíven, bov'n; 461: bú've, bú'l; bú'lam, v bú'lah m. bu'lám, v bu'láh; s'žvá m. sžvá; plur. s'žlé, s'žví, s'žlám, po s'žláh m. sžlé, sžví, sžlám, po sžláh; stólam m. stolám; 462: prjév m. pr'jév, vz''hn'l', vz''hn'le, č''hn'l', č''hn'le; 463: 'ápla, mélam m. melám, bržda m. brřda; 464: pod'ána, téhant, tehantíja, pús'o; 465: v'ž'na; 526: matvá, zapárnca m. žlapárnca, cénta, da'létam; 527: líci, s patm'' m. s patmi, 'vobúč', dél', 'ólmaž m. kólmaž; 562: vlijám m. vlíjam (beseda naj se uvrsti na str. 561 a. α.); Madboróvnc; 563: predstavíti, priedvréci; 618: rívaž m. ívaž, réžati se m. rōžati se; 620: ósanca; 621: práva, rovnáti, stráva.

(Konec glasoslovja.)

## Zgodovinske črtice o nekdanji provinciji Windischgraz.

Priobčuje *Davorin Trstenjak.*

XV.

**Dominus Dietricus de Windisgretz, anno 1331.**

Od leta 1318. do 1332. je vladal oglejsko patrijaršvo patrijarh Pagano della Torre. On je bil prej župnik v Pozzuoli, potem kanonik in blagajnik crkve oglejske, in škof v Padovi. Kot privrženik guelfijske stranke bojeval se je proti Benečanom in živel s kraljem Robertom neapolitanskim in Friderikom avstrijskim v prav prijaznih razmerah. Pagano bi moral papeževej kuriji vsako leto veliko svoto letnih davkov (annatae) plačevati, a že kot škof padovanski se je bil zadolžil in ni mogel svojih dolžnostij izpolnjevati. Rim ga zaradi tega izobči. Ko je Pagano vladarstvo nastopil, našel je svojo državo v velikem razdora. Načelniki in gospodarji gradov, kapitel in mesta — vse se je pobojevalo, a povrh so še po deželi ceste nevarne postajale po vsakojakih prežarjih v gosposkej in prostaškej suknji. Svojo rodbino je hotel Pagano zopet povzdignoti in jej nekdanjo moč in gospostvo v gornjej Italiji pridobiti, a to ga je spravilo zopet v boje, tako da ga ni šest let bilo v svojem stolnem mestu. Ko pride leta 1327. domú, zaplete ga grof goriški v boj, in tako ni našel pokoja ta mož vroče italijanske krvi ves čas svojega vladanja. Umrl je v Vidmu leta 1332., star in slab brez vsega premoženja. Od njega je nekdanj starotrški arkiv imel listino iz leta 1330., v kateri potrdi župniku slovenje-graškemu vse pravice in privilegije, ktere so imeli njegovi predniki. Župnik starotrški, po imenu Plaš, imel jo je še leta 1818. v rokah, a zdaj je nekam sfrčala, kakor mnogo drugih arkivskih pisem.\* P. n. gospod baron Czörnig mi je tudi izročil éno listino od patrijarha Paganana, ki je važna za rodoslovje Windischgratzov. Glasi se takó-le:

Anno Dominice Nativitatis MCCCXXXI (torej eno leto pred Paganovo smrtjo) Indictione XIV. Die secundo mensis Septembris. Presentibus nobilebus viris Gulielmo de Piscatz, Vectore de Savorgnano, militibus, ac D. Carnevorio de la Turre, et Domino Bernardo de Strassoldo testibus, et aliis ad hoc specialiter vocatis et rogatis, Reverendus in Christo Pater et Dominus Paganus Dei gratia S. Sedis Aquilegiensis Patriarcha

\* Ta listina se tudi nahaja med Czörnigovo zbirko. Izdana je 16. maja l. 1330., spisana po notarji Eusebiji da Romagnana, in potrjuje slovenje-graškemu župniku sv. Pankraca, Peregrinu, pravice lovljenja in ribljenja.

considerans grata et devota obsequia sibi et Ecclesiae Aquilegiensi impensa per Eberardum et Urzilinum Sagittarios fratres de Castro Windisgretz, volensque eisdem gratiam facere specialem, Curiam unam sitam sub Castro Windisgretz in antiquo foro, et novem agros spectantes ad Curiam ipsam cum suis pertinentiis, qui exciderunt ipsi D. Patriarche et Ecclesie Aquilegiensi per obitum g.<sup>m</sup> (gloriosae memoriae) Dietrici de Windisgretz, qui Curiam ipsam et campos habebat in feudum nostrum et legale ab Ecclesia Aquilegiensi et decessit sine legitimis heredibus ex se descendentibus, per se, suosque Successores et nomine Aquilegensis Ecclesie, prefatis Eberardo et Urzilino pro se et suis heredibus ad feudum rectum et legale, sicut tenebat dictus D. Dietricus, legitime contulit et concessit: dictum Urzilinum ibidem presentem et recipientem suo nomine et dicti fratris sui ac heredum suorum, de curia, campis et suis pertinentiis antedictis cum uno capucio, quod in suis tenebat manibus, presentialiter investivit: salvo jure Aquilegensis Ecclesie et cujuscumque persone. Idem vero Urzilinus suo et nomine antedicto statim prestitit dicto D. Patriarche et Ecclesie Aquilegiensi fidelitatis debite iuramentum. In cujus rei testimonium prefatus Dominus Patriarcha mandavit presens publicum instrumentum confici per me Notarium infra-scriptum, et sui sigilli appensione muniri. Actum Utini in Palatio Patriarchali.

Cubertino de Novate, notarius.

Ta listina je iz več ozirov važna. Prvič zremo iz nje, da je grad (castrum) stal na hribu, kjer še zdaj farna cerkev sv. Pankraca stoji, da je pod gradom stala „Curia“, to je hiša večnica, v kateri je sôd bival, in da je ta hiša stala v Starem trgu — „in antiquo foro“; in ker v celem Starem trgu ni za večnico prikladne hiše, moralo je sedanje župnijsko poslopje, da si ravno ne še s tem prostorom, ki ga zdaj ima, za „curio“ služiti. Župniki so še torej takrat zraven farne cerkve na gradu prebivali, ki je še le leta 1493. bil podrt.

Tukaj je tedaj „Dietricus de Windisgretz“ kot patrijarhov vasall prebival, in ker ni imel zakonitih dedičev iz svojega kolena (ex se descendentibus), investiral je patrijarh svoja grajska strelca, brata Eberarda in Urzilina, na to crkveno posestvo.

S smrtjo „Dietrica de Windisgretz“ pa ni bil rod Windischgratzov popolnoma izumrl, kakor tudi iz te listine vidimo, ki kaže, da Dietricus ni imel zakonitih dedičev. Mi še najdemo v letu 1350. „Ottone de Windischgretz“, ki je dobil od patrijarha Bertranda „jus sanguinis“, in leta 1357. „Pilgrima de Windischgratz“ kot župnika cerkve sv. Pankraca. Pričujoča pri sestavljanju tega pisma sta tudi bila „milites“ Gulielmo de Piscatz in Vectore de Savorgnano. Savorgnani (polaščeni slovenski: Zavorjan) bili so prastara zlahtna rodbina v Primorji,

in ker je Vectore de Savorgnano bil „miles“ patrijarha Pagana, vidi se, da so dostojanstvo „militum“ dobivali imenitnejši plemiči, in v tej časti smo tudi našli leta 1350. „Pertoldum de Windisgretz“. Latinska beseda „miles“ je v onej dobi označevala toliko kot nemški „Ritter“.\*

## Opazke k naselbinskim razmeram na Goriškem

v 11. števil. „Kresa“.

### I.

Gosp. Bidermanov sestavek v 11. številki „Kresa“: „O naselbinskih razmerah na Goriškem in Gradiškem v XVI. stoletji“ je v resnici zanimiv posebno nam, ki živimo na Goriškem, kakor mora biti interessanten za slehernega, ki se peča z zgodovino naše primorske dežele. Vsako zrnice, bodi si še tako drobno in majhno, zadevajoče zgodovino te dežele, nam je ljubo in drago, vsaj zato, ker se je toliko listin poizgubilo in se še vedno izgubljajo v rokah nevednih ali nemarnih ljudij. Zato smo hvale dolžni rečenemu g. Bidermanu za pometek tistih dveh urbarjev, v katerem je pa tam pa tam kaj spregledal, čemur se ni čuditi, ker našega Primorja poblize ne pozna. Naj mi tedaj učeni g. professor ne zameri, da nekaj tukaj dostavim in popravim.

„Okoli mesta Gorice (tako stoji str. 610) je bil leta 1523. v kraji „Unterm Thurn“ (ta kraj se še sicer leta 1556. nahaja, a dandanes mu ni duha ne sluha)“ itd. Temu ugovarjam, da se ta kraj še zdaj nahaja; tudi ni sto let sèm, da se v italijanskih listinah „Sotto torre“ imenuje, in ni ga Slovenca v Gorici in okoli Gorice, da bi ne vedel za vas, kterej „Pod turnom“ pravijo. Lahi pa vasi pravijo „San Rocco“ in uradniško ime je tudi le „S. Rocco“.

Ime „Zernigoi“ = Černigoj nahaja se še na Goriškem. Jaz sem že davno zapazil in je moja pazljivost budilo, da je tukaj na laškej meji mnogo imen, ktera se končujejo na -goj, na pr. Kogoj (kar tu Cogoï navadno pišejo), Čigoj, Čičigoj, Černigoj, Bodigoj, Maligoj, Šfiligoj, Šuligoj itd., ki so, kakor vsakdo lahko spozna, čisto slovanska imena; ali kako se da končnica goi ali goj razjasniti? Po mojem osebnem mnenji je ta končnica postala iz omeščane končnice -kovi, to je: Šulekovi, Malikovi, Budikovi, Černikovi, Čičekovi, Čikovi, Kokovi ali Kukovi itd., kakor so raznim

\* Te zgodovinske črtice se bôdo v II. letniku tega lista nadaljevale in marsikaj novega prinašale ne samo za zgodovino slovenje-graškega okrožja, temveč tudi drugih dolenje-štajerskih krajev.

družinam in hišam pravili (tako na pr. pravijo pri meni doma: Koejanščevi) ali s časom se je tisti v izgubil (kakor po goriških gorah na pr. tu pa tam izgovarjajo „pra'i“ namesto pravi), k pa se je po malem v g omečil. Tudi ime Nabergoj, iz časnikov dobro znano, vsaj tu na Primorskem, kaj je drugega, kakor Nabregovi = Nabregu? Rad bi videl, da kdo drugi ta problem bolje razvozla.

Na str. 613. se mi ne zdijo resnične besede: „V okrožji kanalske doline (gosposka: Tolmino) bil je na levem bregu Soče samo eden, h Gorici pripadajoč kraj, Idria ob Egken (pri Bači?)“ itd. Prvič Idria pri Bači ni na Soči, ampak na Iderei, ktera se pri Sv. Luciji na Mostu v Sočo izliva. Idria ob Egken pa je Idria Canalis, ne na levem, ampak na desnem bregu Soče. — „Ober-Zerou“ (beri nam. Ober-Zevou, str. 614) je = gorenje Cerovo.

Na zadnje naj odgovorim še na pisateljevo vprašanje: „Ali kateri kraj je pa dandanes oni, ki se v urbaru od l. 1523. Drämbschina imenuje?“ (str. 616.) „Nahajati se je moral — nadaljuje isti pisatelj — neki tam blizu Ogleja.“ Ne blizu Ogleja, ampak blizu Fare, ali blizu Gradiške. Drämbschina = Drambšina ni nič drugega kakor sedanja Sdraussina, kakor jej Lahi pravijo, ali pa Zdravšina, vas blizu Gradiške in blizu Fare. V listini leta 1424. pisanej je ta vas Drampsa imenovana, in je z Gradiško, Zaberdom, Petejanom, Št. Martinom, Brumo vred spadala k srenji Fara (glej „Folium period. Archidioec. Gorit. 1880. str. 114, kjer se ta listina nahaja). Kako Italijani pa Nemci naša slovenska imena popačujajo, znano je vsem; tedaj tudi ni čuda, da je Nemeec ime „Zdravšina“ popačil v Drambschina.

Da je Dobranlje le tiskarski pogrešek za Dobraulje in da je potok Kobel naš „Hubelj“, ki loči Ajdovšino od Šturja in se izliva v Ipavo, mislim, da bode vsak čitatelj, ki količkaj naše Primorje pozna, precej sam spoznal.

Pa tako lahko ne bode sleherni bralec pogreška videl v imenu dr. Baldinon str. 615., o katerem pisatelj piše: „Ta doktor je bil zasebni zdravnik soproge cesarja Maksimilijana, in je po cesarskem darilnem pismu od 22. jun. l. 1507. to vas (Villesse) v dar dobil.“ On se ni klical Baldinon, ampak Balderon ali Balderoni, kakor se bere v „Storia della Contea di Gorizia di C. Morelli“, ktero je „Della Bona“ v štirih zvezkih izdal, in kakor se bo videlo iz moje kratke zgodovine o fari Villesse, ktero prinese, ako Bog da, prihodnje leto 1882. naš „Folium periodicum“. \* —

Štefan Kociančič.

\* „Folium periodicum Archidioeceseos Goritiensis“ je crkven list, ki izhaja že od leta 1875. in v katerem sem marsikaj zgodovinskega priobčil, kar goriško škofijo zadeva, na pr. kratko zgodovino nadškofije, kratek pregled vseh samostanov, ki so bili nekaj v tej škofiji in so še, pa posebno zgodovino posameznih far.

## II.

Prof. Bidermanovi izpisi omenjajo iste kraje, kakor izpisek iz računskih knjig goriških grofov od l. 1398. in 1402., natisnen v Notizblattu 1859, tako da se oba vira med seboj dopolnjujeta in tolmačita. Samo da se nahajajo v omenjenem izpisku še starejše oblike za krajevna imena na Goriškem. Tudi župani so imenovani v tem izpisku in koliko je plačevala vsaka občina goriškim grofom. Opomniti je pa, da stari župani niso imeli take oblasti, kakor jo imajo dandanes naši župani, nego da so bili le vaški predstojniki (nemški „Dorfrichter“), katerih naloga je obstajala v tem, da so posredovali med gosposko in kmeti ter pobirali davke in desetino od poslednjih.

Kar se posameznih imen tiče, imam sledeče dostaviti:

Unterm Thurn (Vnter den Thurn) se ni izgubilo, temveč to je goriško predmestje Sv. Rok, ktereга Slovenci še vedno „Pod turnom“ imenujejo. Nekdaj je bil ta kraj občina zá-se, ločen od goriškega mesta. Dobil pa je svoje ime od tega, ker so bili tu goriški plemiči Ungrispach sezidali stolpu podoben gradič z imenom „Turris prope Goritiam“. Po tem stolpu so se plemiči tudi imenovali „de Turri de Goritia“.

Mirenska občina ni segala do kraja Devin (Duino), nego samo do meje devinske gosposke, ktera je obvezemala ves tisti del goriškega Krasa, ki leži blizu morja. Meja občine mirenske proti Devinu ležala je torej komaj pol ure od vasi Mirno, ali proti jugo-izhodu segala je natorno do vrhov Krasa.

Posestniki Vogerskega Khünburg (Khuenburg zu Khienegg) imenovali so se s početka Heys (Hewcz) von Ungrispach, ker so bili l. 1395. podedovali gori omenjene plemiče Ungrispach. Khuenburgi so imeli največ svojih posestev na Koroškem, pa tudi na Štajerskem. (Glej Mittheilungen des hist. Ver. für Steiermark Jg. XXIII. pg. XXVII.)

Osseg se imenuje slovenski Osek. „Hube“ ne znači „kočarije“, temveč celo posestvo (celi grunt), kolikor ga je navadno vsak kmet (gruntar) dobival v obdelovanje.

Plešivica se imenuje zdaj „Pliskovica“.

Gabrovica je pripadala le ona blizu Komna goriškej grofiji, a druga pri Zgoniku bila je devinska.

Kanalska dolina ni spadala pod gosposko Tolmin, nego pod grofijo Gorico in ona „Idria ob Egken“ (vrh Bèrd) ni današnja „Idrija pri Bači“, nego Idrija kanalska ali Liga.

Kvieska (Quisca) glasi se slovenski „Kojško“, Cormons pa „Kormin“.

Vasi blizu Kodrojpa niso prišle še le vsled bormijskega miru h Goriškemu, nego te so bile stara dednina goriških grofov, podedo-

vana od frijulskih grofov. V beneškej vojski 1508—21 je Goriško izgubilo mnogo teh krajev, ali vendar so nekteri ostali goriški še do l. 1809.

**D r ä m b s e h i n a** (Dramslach, Drasan) je naša „Zdravščina“ nasproti Gradišči, zadnji goriški kraj na beneškej meji tržiške okolice (Territorio di Monfalcone).

**K h u s m a n**, Cisman, Dežman, to je nemški „Dienstmann“, vasall.

Ako se po naših vaseh nahajajo nemška imena zemljiških posestnikov, ne sledi iz tega, da so imele naše vasi kdaj nemško prebivalstvo, nego da so le zemljiški gospodje bili nemškega rodú, a slovenski kmetje njih tlačani. Oni nemški gospodje so le malo časa (po letu in v jeseni) prebivali na deželi, večino leta pa so prebili v glavnem mestu Gorici in mu davali nemško lice, dokler ni prešlo posestvo v italijanske roke.

Slednjič naj še omenim, da ni Tolminsko kakor v srednjem veku, tako tudi v XVI. stoletju nikakor ne spadalo h grofiji goriškej, nego bilo je gospostvo za se, popolnoma neodvisno od goriškega poglavarja. Tudi tolminske občine so imele svoje župane, ktere so si občinarji sami izbirali v navzočnosti tolminskega grofa, ali njegovega namestnika. Ohranil se nam je način volitve župana v Čezsoči na Bolškem. Ta vas je pripadala urbaru tolminske gosposke, ali sodstvo je izvrševal v Čezsoči bolški glavar. Prvo nedeljo po rojstvu M. D. bil je semenj in crkveni praznik v Čezsoči. Ta dan je hodil tolminski grof (ali njegov namestnik) k volitvi novega župana in ob enem pobirat od kmetov najemnine. Stari župan ga je moral sprejeti in pogostiti, ali stroške za to so mu morali sovaščani kasneje povrniti. Drugi dan zjutraj pobiral je grof najemnino, popoldne pa je bila volitev novega župana. Vsak hišni gospodar je stopil pred grofa (ali njegovega namestnika) in mu povedal na uho (ad illius aures) ime, ktereга on želi za župana. Ako sta dobila dva enako glasov, odločil je grof s tremi glasovi volitev onega, kateri je bil njemu po godu. Drugi dan se je podal novoizvoljeni župan z osmimi priseženimi možmi v Bolec in se dal potrditi od ondešnjega sodnika s tem, da je čezsočki župan prisegel v njegove roke. Vse to se je godilo po „prastarem“ običaji. — L. 1742. je bil „supan“ v Čezsoči **J u a n s Z o p y** (Ivanec Čopi). Listina o tej volitvi se nahaja v grofovskem arhivu v Tolminu. *S. Rutar.*

## Kakšna je bila lavantinska škofija pred 100 leti?

**P**red 100 leti je bila lavantinska škofija pod štirimi škofi, in sicer pod saleburškim, lavantinskim, goriškim in ljubljanskim. „Archipresbyteriat“ saleburškega višjega škofa je bil v Strassgangu pri Gradci.

Saleburškemu škofu so pripadale sledeče fare: 1. sv. Andrej v slov. goricah, 2. sv. Anton v slov. goricah, 3. sv. Benedikt v slov. goricah in Ormuž, 4. Kamenica pri Mariboru, 5. sv. Juri pri Ščavnici, 6. Velika nedela, 7. Jarenina, 8. Mala nedela, 9. sv. Križ pri Ljutomeru, 10. gorenja sv. Kungota, 11. sv. Lenart v slov. goricah, 12. sv. Lovrenc v slov. goricah, 13. Ljutomer, 14. sv. Magdalena v Kapeli, 15. Maribor, 16. sv. Marjeta pri Ptuj, 17. Negova, 18. sv. Miklavž pri Ljutomeru, 19. sv. Ožvald pri Mariboru, 20. sv. Ožvald pri Ptuj (zdaj ni več teh far), 21. sv. Peter pri Mariboru, 22. sv. Peter pri Radgoni, 23. Ptuj, 24. Središče, 25. sv. Rupert v slov. goricah, 26. sv. Urban v slov. goricah, 27. Svičina (sv. Andrej), 28. Selnica. —

Pod lavantinskim škofom, ki je imel svoj sedež v sv. Andraži, bile so fare: 1. Brezje, 2. Muta, 3. Marenberg, 4. Remšnik. „Kommissariat“ škofovski je bil pri sv. Florijanu v Sulmthalu. —

Pod goriškega višjega škofa so spadale sledeče fare, in sicer v celjskem archipresbyteriatu 1. Celje, 2. sv. Anton pri Vuzenicah, 3. sv. Duh v Ločah, 4. Konjice, 5. Gotovlje, 6. Hajdin, 7. Polzela, 8. sv. Hema, 9. sv. Jakob v Dolu, 10. sv. Janž pri Drauburga, 11. Črešnice, 12. Koprivnica, 13. sv. Janž na dravskem polji, 14. Hoče, 15. sv. Križ pri Slatini, 16. Loka, 17. Lembah, 18. sv. Martin pri slov. Gradci, 19. sv. Miklavž pri Vodriši, 20. Prihova, 21. Ruše, 22. Reichenburg, 23. Ribnica, 24. Žreče, 25. sv. Rok pri Sotli, 26. Rogatec, 27. sv. Ropert nad Laškim, 28. Vozenice, 29. Žitale, 30. Tinje, 31. Tribunje, 32. Čadram, 33. Laško, 34. sv. Vid pri Valdeku, 35. Vitanje.

V šmarskem (Šmarje pri Jelšah) archipresbyteriatu:\* 1. sv. Jur pod Rifnikom (tukaj je bil tudi kommissariat novomeškega kapitela), 2. Kalobje, 3. trg Lemberg, 4. Dramlje, 5. Ponikva, 6. Slivnica, 7. Zibika sv. Stefan.

Pod kommissariat sv. Barbare v celjskem archipresbyteriatu so spadale fare: 1. sv. Barbara v Halozah, 2. Leskovec, 3. sv. Marija pod Lehnikom, 4. sv. Lovrenc na dravskem polji, 5. Manšberg, 6. Zavrče, 7. sv. Vid pri Ptuj.

Pod novocirkvenski kommissariat v celjskem archipresbyteriatu pa 1. Nova cirkva, 2. Doberna, 3. Vojnik, 4. sv. Martin v rožnej dolini.

Pod slovenje-bistriški kommissariat v celjskem archipresbyteriatu pa: 1. Slovenja Bistrica, 2. Črešnovec, 3. Laporje, 4. sv. Margareta pri Bistrici, 5. sv. Martin na Pohorji, 6. Makole, 7. gornja Pulskava, 8. Polčane, 9. Slivnica pri Mariboru, 10. dolnja Pulskava, 11. Cirkovce.

V kranjskem archipresbyteriatu, ki je imel svoj sedež v Ko-

\* Ta archipresbyteriat se še je le takrat ustanovil.



stanjevici (Landstrass) so bile fare: 1. Dobova, 2. Sevnica, 3. Pišece, 4. Brežice, 5. Sromle, 6. Videm.

Pod kranjski archipresbyteriat Zatičina (Sittih) so spadale fare: 1. Žavec (tukaj je bil kommissariat), 2. Galicia, 3. Paka, 4. sv. Peter v sav. dolini, 5. Teharje.

Pod oblastjo ljubljanskega škofa so stale fare: 1. Gornji grad (tukaj je bil kommissariat), 2. Ljubno, 3. Luče, 4. Mozirje, 5. Rečica, 6. Sulebah.

Pod starotrški kommissariat 1. Stari trg, 2. sv. Il pri Turjaku, 3. Razbor, in vikar starotrškega župnika v Slovenjem Gradci.

V braslovškem kommissariatu 1. Braslovče, 2. Vransko, 3. sv. Juri pod Taborjem, 4. Griže, 5. Motnik (zdaj je ta fara na Kranjskem, tukrat še na Štajerskem), 6. sv. Pavel pri Trebolu, 7. Trebovlje.

Škalski kommissariat je imel sledeče fare: 1. sv. Il pri Švarcensstajnu, 2. sv. Janž v vinskej gori, 3. sv. Martin pri Šaleku, 4. Šoštanj.

Pod pilštanjanskim kommissariatom so bile: 1. Pilštan, 2. Podstreda, 3. sv. Lovrenc v Krajini, 4. Planina, 5. sv. Peter pri Kraljevem gradu, 6. Žusem, 7. Podčetrtek.

Pod štift sv. Pavla v lav. dolini je spadal: sv. Lovrenc v Puščavi. Vseh drugih far in kuracij še pred 100 leti ni bilo.\* *D. T.*

## Slovenske gomile.

Bode že skoro 30 let, kar sem v „Novicah“ razpisal darilo onim, ki bi pregledali slovenske starine v naših gomilah. Do zdaj se še ni našel domač človek, kateri bi se tega dela lotil. Naše gomile se sicer razkopavajo, a v njih najdene starine se razglašajo pod tujim imenom, zdaj latinskim, zdaj keltskim, kakor pač ima eden ali drug starinoslovec svoje posebne nazore.

Za to stroko se še ni v naši literaturi nič storilo, kakor se sploh pri nas Slovincih znanstvena literatura še rada po konci ogleduje. Nemci si napravljajo v najmanjših mestih svoja „lokalna museja“, a pri nas se nihče ne briga za kaj takega, in ako se še kak posameznik najde, ki o tej stvari kaj piše in nasvetuje, prezira se njegova misel in trud. Prosti ljudje imajo pri nas o starinah naših jasnejše nazore.

Podajem tukaj častitim čitateljem pismo, katero sem dobil od Alojza Brumčiča. Glasi se od besede do besede takó-le:

„Visoke časti vredni gospod župnik!

Nadlegoval Vas bom sitnim dopisom, a ker ne znam kam drugam obrniti se, priporočam se Vašej dobrosrčnosti in velikej učenosti. Odkopal sem naimer (preteklo) prav za prav sedanjo jesen 6. gomil, al vendar z slabim dobičkom.<sup>1</sup>

\* Take crkveno-zgodovinske črtice in odlomke iz farnih kronik bomo radi prijemali v svoje predale. *Ured.*

<sup>1</sup> V vsakej gomili se ne nahajajo pridavki; proste ljudi so stari Slovenci sožgali in na sožgalino nasipali gomilo, le v grobe vojvodov, knezov, županov in duhovnikov polagali so dragocenosti. *D. T.*

V dvema sem našel kamnite iz 6 velikih plohov sestavljene rakve, katerih vsaka je bila zložena črez tri črevlje pod površjem nakopičene zemlje.

Podobna je bila vsaka podolgasti štirivoglasti škrinji, in bila je od znotraj črez tri črevlje dolga, in 2 $\frac{1}{2}$  široka, in tudi tako globoka.

V prvej, s ktere sem velikanski pokrov odvalil, bila je napolnjena z silno rahlo in drobno mešanico, obstoječo iz žgane prsti, pepela, vogljenja in nekterih majhnih kostičk; našel sem tudi maselski lep o izdelan glinast lonček,<sup>1</sup> kateri je na robu malo odkrhnjen. Zunaj rakve je bilo veliko strohnjenih lončarskih črepinj, vogljenja in pepela.

Ker v prvi gomili nesem večega zaklada našel, podal sem se hitro druge razkapat, ker sem mislil, da tam kaj zlahitnejšega naletim.

Rakev v tej gomili je bila na vsako stran večja, posebno pa krov in kamenje je bilo tako okol in okol vklejano, in kamni v endruga vsekani, da skoro miš v njo ne mogla.

Bila je samo do polovice z omenjeno mešanico napolnjena. Vsak prah te prsti na tenko preiskavši, nesem druga našel, kakor nektare človeške kostičke, kakor en košček glavne črepine, nektare od nog ali rok, tudi s hrbitišča, en dobro ohranjen zob podočnik, in med vsem tem eno prav ukusno izdelano prsno kinčno iglo iz bronca.<sup>2</sup>

Kaj sem vse pustil na Ptuji pri gosp. Kräberi v ogledalno okno postaviti, kjer se enakih stvari starinskih izdelkov več nahaja.

V tretji gomili sem naletel samo na polovico rakve. Gotovo neso imeli stavitelji več kamenja, spodnji del — ena stena in pol krova je manjkalo.

Potem še sem odkopal tri, v katerih pa sem le v gomilni zemlji raztresene kose kamna in črepinj našel, in na sredi tega navlja šaro črepin, pepela in žgane prsti, rakve pa nikakve.<sup>3</sup>

Imel sem s tim odkapanjem veliko sitnosti in trpljenja, izkopano kamenje, katero je še imelo nekoliko vrednosti, sem mogel posestniku grunta pustiti, ljudje so me za norega imeli, „zakaj tiste kupe, kje so se ljudje v starih časih, kadar je sovražnik prišel, z blagom vred živi zakapali,“ — razkapam.

Drugi pa so rekli, da sem z vragom v zlahti, ker si kaj takega upam, nekteri pa so govorili, (ker ravno v tem trenutku, ko sem grobe odpiral, je nastala strašna nevihta, da je vse škripalo in evlilo), da je „Črni“ šel z denarjem, meni pa mesto tega le črepanje pustil; — in poslednji so najboljše zadeli.

Neizobraženi ljudje se ne dajo dopovedati ni gor ni dol pomena teh staroslovenskih spominkov.

Na tem mestu, kjer sem teh 6 odkopal, je še 7 neodkopanih, in blizu tukej 12 drugih razne velikosti, in povsod, kje se ti ogromni navlji nahajajo, se kraj zove: Gomila, Gomile, ali Gomilica.<sup>4</sup>

Dalje so tu v okolici vasi: Gomile nad Bišom, Gomilice blizu sv. Vrbanu, Gomile blizu Vurberga itd.

V bišečki čreti so delavci pri podvažanju njive pred nekterimi letami 4 gomile

<sup>1</sup> Blagovolite ga, moj dragi Brumčić, hraniti, kajti podoba in stroj mrtvaških loncev (urn) je važna pri odločevanju, čijega naroda je ta ali ona rakev. D. T.

<sup>2</sup> Ta igla pričuje, da so stari Slovenci bili tudi v umetnosti izurjeni, in ne, kakor se njim oponaša, sirovi barbari. D. T.

<sup>3</sup> Pod to gomilo je bil gotovo kak prostak pokopan. D. T.

<sup>4</sup> Ne bi li nam hoteli popisati, kaj ste v teh gomilah našli? D. T.

razvozili, in nekoliko najdenih starin potrli, z kamenja pa si je dal posestnik pri goricah klet sezidati.

Ravno se tudi spominjam, da so v levanjkih leseh v fari sv. Urbana zunaj Ptuja pred 8 leti trije nepoznani možje izkopali bronasto trugo.<sup>2</sup> Dovoljenje so imeli od ptujskega okrajnega glavarstva, delavce in gruntnega posestnika so dobro plačali. Pravili so, da so iz Turskega, gotovo so bili kakšni jugoslovanski učenjaki, kaj je na vsem resničnega, bom pri dotičnih ljudeh v kratkem zvedel.

Med vsemi gomilami največa pa je v črmlenskih leseh pol ure od mojega stanovanja, in sicer je tam edina, pa velika za 4 druge. Nahaja se v silno odljudnem kraju, kakor bi njo vklub komu nekaj na skrivnem naredili.

Posestnik, — bišečki kmet, — nje ne pusti brez plačila razkapati.

Na dvema stranama teče prav prijazen jarek mimo. Vidi se, da lahko slepeč ošlata, kje so za napravo gomile zemljo kopali. Meri čez višino 22 metrov, poskušal je njo nekdo odkopati, kar pa ne dovršil, in gotovo zavoljo silnega dela.

Drevje, katero v odkopani jami raste, je kakih 80 let staro.

Tudi sem zvedel, da je takih gomil v Branjgovi pri sv. Antonu v slov. goricah veliko, katerih pa še sem ne imel priložnosti videti.

Rad bi te reči dalje preiskaval in konečni znanstveni dobiček dal na svitlo, ali pri najboljši volji mi pripomoček manjka.

Posebno rad bi ono veliko v črmlenskih lesovih razkril, ali potrebuje kakih 8 dni, — druge stroške izvemši.

Bral sem ob priložnosti v „Novicah“, da ste Vi visoke časti vredni gospod 25 gold. temu obečali, kdor bi gomile s uspehom razkopal, jaz bi pa bil vendar z nekaterimi goldinari zadovoljen, če bi nje dobil odkod v ta namen na pomoč, ker sem reven, in zato ne morem sam ob svojem nič storiti.

Dalje pa mi manjkajo dotični zvirni o zgodovini, šegah in običajih naših prednamcev, ker vse, kar sem o gomilah po časopisih bral, so bili dopisi Vaše Visokochastivrednosti. Z drugimi slavnimi slovenskimi pisatelji pa sem celo nič ne znan.<sup>3</sup>

Rajši bi kaj vpešnega v tej reči storil, kakor da bi mi kdo najlepšo kobilo podaril.

Z velikim poštovanjem itd.

Alojz Brumčič m. p.

V Črmlji, zadnja pošta sv. Urban zunaj Ptuja, 1/11. 1881.\*

Alojz Brumčič je bil leta 1859/60 moj učenec v drugem gimnazijalnem razredu v Mariboru; dovršil je spodnji gimnasium, zaradi ubožstva se ni mogel dalje šolati, zato je bil primoran domá ostati in starišem pri kmetijstvu pomagati.

Jaz bom svojo obljubo izpolnil, a ker ni ta svota dovolj, da se razkopajo vse gomile v onej okolici, prosim premožne slovenske rodoljube in prijatelje starinstva, naj pridejo temu mlademu možu na pomoč, in naj mu pošljejo kak goldinar, da lahko preišče starine v teh gomilah.

Stari trg pri Slovenjem Gradci dné 11. listopada, 1881.

Davorin Trstenjak.

<sup>1</sup> Škoda za take stvari; gg. duhovniki in učitelji, podučujte prosto ljudstvo, naj takih rečij ne uničuje. *D. T.*

<sup>2</sup> Tako odhajajo naše domače starinske dragocenosti v tuje kraje. O mi malomarneži! *D. T.*

<sup>3</sup> Saj se tudi nobeden noče pečati s takim slovstvom. *D. T.*

## Drobnosti.

**O delovanji družbe sv. Mohorja v letu 1881.** Po vsem Slovenskem dobro poznana in priljubljena družba sv. Mohorja je svojim udom že razposlala letošnje društvene knjige. Vsak ud je dobil šestero knjižic, ki bodo gotovo večini udov po obsegu in zapopadku ugajale. Če pa morebiti vse knjižice ne bodo vsem čisto po volji, temu se ne moremo čuditi. Pomislimo samo ogromno število udov iz vseh krajev slovenske zemlje, iz vseh stanov obojega spola, od mladega šolarja do sivega starčka — kdo bi mogel vsem tem popolnoma ustreči? Slavni odbor pa si je vendar pošteno prizadeval, kakor se iz razposlanih knjižic vidi, da bi z različno in mnogovrstno tvarino opravičene želje udov izpolnil, kolikor je to sploh mogoče. Na vse osebne želje posameznih udov se pač odbor ni mogel ozirati, kajti take želje, izvirajoče iz osebnih nazorov in zasebnih potrebščin, nasprotujejo si čestokrat do cela v enej in istej reči; česar eden želi, pred tem drugi svari — o tem se je slavni odbor gotovo že večkrat lahko prepričal.

Za letošnje leto 1881. dobili so udje sledeče knjižice:

1. *Slovenski Goffine ali Razlaganje cerkvenega leta.* Predelal Lambert Ferčnik, dekan v Žabnicah. S tem (IV.) zvezkom je dokončana 58 pol debela knjiga, ki bo brez dvombe večini društvnikov jako po godu, ker izvrstno ustreza družbinemu namenu. Kar je katoliškemu kristjanu vedeti potrebno in na kar ga razni crkveni časi in obredi opominjajo, skoro vse to najdeš v tej knjigi; zavoljo tega je Goffine prava domača knjiga, ki bo pri vsakej hiši velike dobrega sadu obrodila, če se bo marljivo prebirala. Dobro došla bo marsikomu ta knjiga ravno zdaj, ko pomanjkanje duhovnikov vedno večje postaja, in ker na mnogih krajih vernim zavoljo velike daljave celó mogoče ni, vselej k božjej službi prihajati; tem bode moralo branje iz te knjige nadomestovati poslušanje božje besede.

2. *Hoja za Marijo Devico ali posnemanje njenih čednost.* Po P. Sebastijanu Zajler-ju posnel B. Bartol, duhoven. — To knjižico je odbor izdal mesto obljubljenega „Pesmarice“, ktere odsek Cecilijinega društva v Ljubljani ni mogel o pravem času izgotoviti, da bi se bila za letos natisnola. „Hoja za Marijo“ bo dobro porabljiva knjiga za Šmarnice, ki se že skoro povsod po Slovenskem v meseci maji obhajajo; tudi kot molitvenik bo dobro služila, ker so pridejane vsakdanje, mešne in spovedne molitvice. — Posebne pozornosti pa je vreden izvrstni sestavek na konci knjige „o terciarjih ali tretjem redu sv. Franciška Serafiškega“ od V. Laha, v katerem je kratko pa jasno razloženo, kaj je tretji red sv. Franciška, kakšne duhovne dobrote deli svojim udom, kako se je širil in kako morajo udje tretjega reda živeti. Za ta dodatek jih bode gotovo mnogo hvaležnih.

3. *Občna zgodovina za slovensko ljudstvo.* Spisal Josip Staré, kr. profesor više realke v Zagrebu. — Ta že večkrat pohvaljena občna zgodovina bode ravno z letošnjim (VIII.) snopičem bolj omikanim udom posebno všeč, ker gladko in podučljivo pripoveduje zgodovino Slovanov v obče in Slovencev posebej od najstarejše dobe do konca srednjega veka. Želeti bi bilo, da bi jo vzlasti slov. dijaki marljivo čitali.

4. *Naše škodljive živali v podobi in besedi.* Opisal Fr. Erjavec, profesor v Gorici. — Zadnji snopič te zlata vredne knjižice izide drugo leto. V letošnjem (II.) zvezku se opisujejo naše škodljive živali po hišah in shrambah, potem živali škodljive sadnemu drevju, pa zelenjadi in okopávini. Jaz o tej knjižici ne morem drugega reči, nego čitajte jo marljivo, čitajte jo pazljivo, in gotovo bode te hvaležni za njo učenemu g. pisatelju in družbi sv. Mohorja.

5. *Dr. Ignacij Knoblehar*, apostolski provikar v osrednji Afriki. Spisal Fr. Jaroslav. Slovenci imamo sicer že od pokojnega A. Umeka umetno zložen slavonspev z dodanim življenjepisom tega slavnega našega rojaka; vendar ta knjiga je vse premalo razširjena in za prosto ljudstvo ne zadosti razumljiva. Bila je torej srečna misel, da ne rečem dolžnost, življenje Knobleharjevo slovenskemu ljudstvu tako popisati, kakor je to storil g. Jaroslav.

6. *Koledar družbe sv. Mohorja* za navadno leto 1882. — Kakor navadno ima tudi letošnji koledar imenik vseh udov in razno kratkočasno in podučno berilo. Med drugim berilom najdeš obširen življenjepis bišega družbinega zavetnika, knezskofa Valentina Wiery-ja, ginljivo povest: „Najdenček“, od znanega nam pisatelja A. Kodra, šaljivo pripoved: „Med hribovci“, od J. Verhovca, in podučljive spise: „Gospodarji, varujte se škode od novih zemljiških knjig!“ od dr. Fr. Sk. . . . „Spomin na Benetke“, od Fr. R., „Kratek poduk o pošti in železnici“, od A. Kodra, „Potres“, od J. Verhovca.

Družbin oglasnik naznanja, da je bilo letos 517 dosmrtnih in 24.567 letnih udov, torej vseh vkup 25.084, tedaj za 346 manj od lani, gotovo najbolj vsled slabe letine in vedno bolj občutljivega pomanjkanja denarjev. Dosmrtnih udov je z nova 20 pristopilo.

K temu poročilu o letošnjem delovanju družbe sv. Mohorja bi pa še rad dostavil nekaj opazek, s katerim bi družbin odbor, družbenike in slov. pisatelje opozoril na reči, ki se mi zdijo važne za vedno obilnejši uspeh naše družbe. Te opazke so oprte deloma na moje osebne nazore, deloma pa na izjave in želje, ktere sem o raznih priložnostih slišal od drugih udov.

Najprej se drznem slavnemu odboru izreči željo: naj skuša občno zgodovino prej ko mogoče dokončati, kajti dasi lepo in podučljivo pisana in jako primerna bolj omikanim udom, je vendar večini priprostitih udov skoro zastoj; novi udje si navadno tudi ne morejo toliko prej izišlih snopičev kupiti in tako ne bodo nikoli imeli cele knjige v rokah. Pospešilo pa bi se dokončanje zgodovine najlažje tako, da bi se za naprej izdajala v debelejših snopičih.

Dalje opozorujem slavni odbor, naj odloči za vsako leto, kakor je za prihodnje leto že odločeno, zvezek „Slovenskih večernic“, obsegajoč krajše sestavke raznega zapopadka, in to zopet najbolj zavoljo množine priprostitih udov, ki si ne upajo začeti brati cele knjige, krajše sestavke bi pa z veseljem čitali.

Tudi gledé inseratov v koledarji hočem nekaj omeniti. Dobro je, da je odbor tudi poštenim inseratom v koledarji proster odločil, vendar se mi to še ne zdi zadosti. Da se bodo v koledar inserati res tudi pošiljali, moral bi odbor vsako leto o pravem času vsaj po večjih slov. časnikih obrtnike in trgovce opozoriti, da je čas inserate v koledar poslati in pod kakšnimi pogoji se inserati sprejemajo. Za priproste ude bi bilo tudi dobro, v koledarji kratek sestavek o inseratih pribčičiti ter opomniti, da je družba le odgovorna za inseratov zapopadek, ne pa za poštenost tistega, ki v koledarji inseruje.

Naposled naj slavni odbor ne opušča, vsaj kratka poročila odborovih sej po časnikih naznanjati, da se tudi s tem občinstvo opozoruje na družbo in njeno delovanje.

Za družbenike imam le én poseben opomin: naj ne pozabijo, da družba sv. Mohorja ni samo posvetno društvo za razširjanje knjig, ampak da je bratovščina, ki daje svojim udom tudi duhoven dobiček, če izpolnjujejo vse tiste dolžnosti, ki so znamenovane na podobi, ktero vsak ud pri vstopu dobi.

In do slov. pisateljev izrekam srčno željo, naj podpirajo to koristno družbo vsak po svojej moči. Kar je slovenskemu ljudstvu na duševno ali gmotno korist, vse se z veseljem sprejme in tako dobro plača, kakor morebiti pri nobenem drugem

društvu ne. Uspeh društva ne zavisi samo od odbora, ampak tudi od družbenikov in slov. pisateljev.

Pomagajmo torej vsak po svojej moči v to, da bo tudi za naprej družba sv. Mohorja naša dika, naš ponos!

Ivan Skuhala.

**Archiv für slavische Philologie.** Leta 1875. meseca oktobra razposlal je iz Berolina prof. Vatroslav Jagić naznanilo, da hoče s pomočjo najbolj znanih slovanskih jezikoslovcев stvariti organ, ki naj postane središče za spoznavanje vseh umotvorov, tikajočih se slovanske filologije v širjem pomenu besede. — Prof. Jagić, rojen 6. jul. l. 1835. v Varaždinu, znan kot učenec našega rojaka Miklošiča, bil je od l. 1860—70. učitelj na gymn. v Zagrebu, a pod ministerstvom „Rauchovem“ od službe odstavljen, učil se je, potujoč po Nemčiji in Rusiji, jezikoznanstva, ter prišel l. 1872. za profesorja primerjajočega jezikoznanstva v Odeso. Od tod so ga poklicali na novo ustanovljeno stolico za slovanske jezike in slovstva l. 1874. v Berlinu, kjer je s sodelovanjem prof. Leskien in Nehrunga začel omenjeni „Archiv“ izdajati in ga še vedno tam izdaje, če je tudi l. 1880. odšel na vseučilišče v Petrograd. Pred nami že zdaj leži pet debelih zvezkov, skoro vsak čez 700 strani v 8<sup>o</sup> broječ, z mnogovrstnimi sestavki, ki se tičejo raznih slovanskih jezikov, slovanske starožitnosti in slovstev sploh. Ne le jezikoslovec, temveč vsak olikan Slovan, ki mu je mar razvitek slovanskega naroda in napredek njegov v vedi in znanosti, nahaja v vsakem zvezku „Archiva“ stvari, ki jih bode rad v svojo korist prebiral, a osobito je pa ta časopis slovanskim jeziko- in starinoslovcem namenjen. Zraven mnogih strogo jezikoslovnih stvari nahajamo v njem raziskavanja o mythologiji slovanskej (Jagić, Krek in dr.) ter mnogo podatkov k povestnici slovanske filologije in slovstva sploh (pisma Dobrowskega, Karadžičeva, Kopitarjeva). Zanimiva so razpravljanja o slovanskej narodnej poesiji, na pr. o Donavi (I. p. 299 sl.), o kraljeviču Marku (V. p. 438 sl.), o jugoslov. narodnej epiki (IV. p. 192 sl.) od Jagića; podučljive so opombe R. Köhlerja k jugoslovanskim basnim, ki jih Jagić v nemškem prevodu podaje, najvažnejša in za nas Slovence najpotrebnejša so pa naznanila in ocene, ki se v obilnej meri v vsakem zvezku posebej nahajajo, tako da se lahko iz njih vsak o najnovejših proizvodih na polji slovanskega jezikoslovstva podučil in delovanje vseh slovanskih jeziko- in starinoslovcев zasleduje. Ravno zavolje svojega vestnega književnega pregleda in ocenjevanja novih knjig zasluži ta Jagićev zbornik, da ga vsem Slovincem, ki se hočejo o delovanju slovanskih učenjakov bolj na tanko seznaniti, priporočamo. Naročuje se ná-nj pri vsakej knjigarni, izhaja pa v Berlinu pri Weidmann-u, ter se dobiva cela knjiga po 12 gl., posamezni zvezki pa po 3-60. S.

**Liturgika ali sveti obredi pri vnanji službi božji.** Za gimnazijalno, realno in sploh odrastlo mladost. Spisal Anton Lésar, bivši profesor na c. k. veliki realki v Ljubljani. Drugi popravljeni natis. I. H. del. 8<sup>o</sup>. Tiskala in založila I. pl. Kleinmayr in F. Bamberg v Ljubljani. Strani 194. Cena 1 gld.

**Štefan Modrinjak.** Spisal Božidar Flegerič. Založil Maks Robič. V Celovci. Tiskala tiskarna sv. Mohora. 1881. str. 16. 8<sup>o</sup>. — To kratko životopisno črtico je spisal B. Flegerič, navlašč za slovesnost, ktera se je 25. sept. t. l. v Središči (Polstrau), rojstnem kraju našega pesnika, obhajala. Knjižica je posvečena g. Št. Kočevarju, dr. zdravilstva in c. kr. svetovalcu, znanemu narodnjaku v Celji; iz nje povzamemo, da je Št. Modrinjak rojen 23. decembra l. 1774. v Središči. Šelal se je v Varaždinu in v Gradcu. Bil je za kaplana v Ormuži, za župnika pri sv. Tomaži in pozneje pri sv. Miklavži v ljutomerskih gorinah, kjer je 8. okt. l. 1827. umrl.

Iz njegove zapuščine se je le malo pesnij ohranilo; med njimi so najboljše „Golob, Lev bolan, Boginja modricei in Amico Cvetkoni“. Večidel zapuščine se je pa neki po neblagej roki pokončalo. Želeti bi bilo, da bi se njegove pesni vse z daljšim životopisom in sliko v kratkem obelodanile. —

**Prvi poduk.** Navod za podučevanje na najnižji stopinji národne šole z ozirom na Razinger-Žumerjev Abecednik za slovenske ljudske šole. Sestavil Ivan Lapajne, ravnatelj meščanske šole v Krškem. V Ljubljani 1882. Založila in tiskala Ig. pl. Kleinmayr & Fed. Bamberg. Tako se imenuje knjiga, katero smo že str. 308. naznanili. G. pisatelj je v njej podal svoje izkušnje, kako se najuspešneje podučuje na najnižji stopinji národne šole, mnogo stvarine pa je vzel iz znanih slov. časopisov za učitelje. Upamo da bode ta knjiga vsakemu mlajšemu učitelju dober pripomoček in zaradi tega jo vsem priporočamo.

**Faust-a** (spisal Ivan Turgenjev, preložil M. Málovrh) prinašal je „Slov. Narod“ meseca oktobra in novembra v podlistku. Dobra misel!

„**Čuti v napevih**“. Uglasbil in neomahljivemu narodnjaku gosp. Ignaciju Gruntarju, c. k. beležniku, posvetil Josip Kocijancič. Tiskala Klein in Kovač. 1881. Cena 1 gld. Knjižica obsega osem napevov. Čisti dohodek je namenjen Jurčičevej ustanovi. —

**Trojna božja pot** s svetimi stopnjicami na Kranjskem. Vredil Anton Žlogar. Založila katoliška bukvarna v Ljubljani. Ponatis iz „Zgodnje Danice“. Strani 72. 30 kr.

**Stanko Vraz.** Jeho život, poesie a působení slovanské na česki jazyk po hrvatskem originalu dr. F. Markovića preložil Josef Koubl. Čisti donesek je v korist narodnega českega gledišča. Str. 119. 8°. Cena 70 kr.

**Zdravecъ.** Tako se glasi nov bulgarski časopis, ki je bulgarske mladeži v zabavo in poduk namenjen. Prva številka je izšla 15. septembra v Sofiji in podaje lepo število mišnih, mladini namenjenih sestavkov. List uredujeta znani naš marljivi rojak v Bulgariji, A. Bezenšek in H. P. Konstantinov, in izhaja vsakega 15. dne meseca na enej poli 8° in veljá na leto 1 rub. —

† **Dr. Josip Ulaga.** Slovence na Štajerskem je zadela velika izguba; umrl je 4. oktobra t. l. vztrajni, neprestrašeni in učeni narodnjak, dr. Josip Ulaga, nadžupnik in dekan v Konjicah. Rojen 15. januarja l. 1826. pri sv. Petru pod Sv. gorami in v duhovnika posvečen 27. julija l. 1851., služil je najprej od 15. sept. do 20. okt. 1852. l. za 3. kaplana pri Novej cirkvi; potem je bil poslan na Dunaj v višje izobraževališče za duhovnike pri sv. Avguštinu, od koder je kot doktor sv. pisma šel 9. jun. l. 1857. za kaplana v Brežice, in prišel že 18. oktobra tistega leta za učitelja veronauka na celjsko gimnasijo. Dne 16. sept. l. 1859. bil je pozvan za professorja bogoslovja v Maribor, kjer je od 1. maja 1861. do 15. januarja 1867. ob enem opravljal službo podravnatelja v semenišči. Pozneje je razven professorske službe uredoval „Slov. Gospodarja“. Dne 7. februarja l. 1875. je bil instaliran za nadžupnika v Konjicah, kjer je za plučno vnetico 4. oktobra t. l. nagloma umrl. — Kot goreč pridigar v crkvi in navdušen govornik v političnih društvih, kot vesten mnogoleten učitelj in odgojitelj lavantinskega duhovništva, kot soustanovitelj kat. tiskovnega društva v Mariboru in urednik „Slov. Gospodarju“, kot neprestrašen zagovornik narodnih pravic v slov. časnikih in pred državnimi in crkvenimi oblastnijami, ima dr. Josip Ulaga velike zasluge, ki so še vse premalo pripoznane in cenjene. Naj svetli narodnjak v miru počiva, na zemlji pa mu ohranimo blag spomin!

J. S—a.

† **Župnik Potočnik,** vrl narodnjak in jako priljubljen duhovnik, umrl je v Št. Vidu pri Ljubljani v noči od 21. na 22. oktobra na naglem za srčno mrtvico.

† **Simon vitez Wilfan,** prošt v Novem mestu, umrl je 4. novembra v 80. letu svoje starosti od mrtvuda zadet. Bil je ranjki Slovenec z dušom in telom in sošolec Prešernov.

† **Viktor Eržén.** Mladi pisatelj, čegar iz srbsčine preloženo povest „Zlati bič“ ta številka prinaša, umrl je 31. oktobra t. l. v Ljubljani za sušico. Porojen na Razdrtem poleg Ljubljane 4. junija l. 1857. in ljudske šole in gimnasijo dovršivši

po nekoliko v Ljubljani, po nekoliko v Kranji in v Reki, vpiše se v juridično fakulteto na Dunaji, od koder je zaradi bolehnosti prišel hitro nazaj v Ljubljano k starišem ter bival tú do smrti. Delavnost Eržénova na slovstvenem polju ni bila sicer stvarjajoča sama iz sebe — če tudi se je poskusil nekolikokratov v izvornem pesništvu — temveč on je najrajši prelagal iz hrvaščine, srbsčine, italijanščine in nemščine, a tega je mnogo. Vsi njega spisi v „Vrtci“, „Besedniku“, „Zori“, „Zvonu“ in „Slov. Narodu“ svedočijo, da se je trudil na vse moč pisati čisto slovenski. Preložil je tudi za tukajšnje „dramat. društvo“ nekoliko iger, katerih zadnjo: „Zapirajte vrata“ kakor že prej druge prinese natisneno letošnja „Slov. Talija“.

*Jos. Cimperman.*

**Josip Jurčičev nagrobni spomenik** je že postavljen ob Baumgartnerjevi kapeli na starem pokopališču v Ljubljani. Izdelan je v starogrškem slogu po načrtu pariškega arhitekta Le Blanca. Nagrobni napis se glasi:

Josip Jurčič,

rojen na Muljavi blizu Krke 4. marcija 1844.,

umrl v Ljubljani 3. maja 1881. leta.

Svojemu pisatelju in prvoboritelju postavil

hvaležni narod slovenski.

Tvrd bodi, neizprösen, mož jeklen,

Kadár brani je česti in pravde

Naródu in jeziku svojemu.

Tugomer, V., 8.

Spomenik obdaje umetna železna ograja, katero je izdelal ljubljanski ključarski mojster g. L. Zelenc. —

**Slovenska prisega iz leta 1782.** V „Novicah“ od 28. sept. t. l. nam je priobčil g. A. H. sledečo slovenski pisano prisego:

„Jeft Mathia Seiz inu Jeft Mathia Savierscheg perfeschem Bogu Ozhetu, Sinu inu Suetimu Duchu, de Smo mi Sofedie is Savertatsch kar jeft ponnu u tem krajo, ki se malo Berdo imenuje, ufsellej, kar je blo potreba, koker lef fekati, Pafšli inu toku ufse Pravize koker Noulani noter imeli inu tudi Smo schiher in u meru pafšli na malim Berdu, Voltrim Verhu do zeste inu do guidouzhonga Bukouja u koti inu tu. Toku guifhno, koker meni Bug ufigamogozhni na moi pušedni zhaf pomagat ozhe. Amen.“

**Die Slovenen.** Von Josef Šuman. Wien und Teschen. Verlag von Karl Prochaska. 1881. Str. 183. 8°. Cena 1-80. — To je knjiga iz zbirke „die Völker Oesterreich-Ungarns“, katero knjigarna Prochaska izdaje. Pri izdelovanji imenovane knjige so g. Šuman-u še pomagali gg. Fr. Fasching, Fr. Hubad in dr. Fr. Simonič. Oceno knjige si pridržimo.

**Collection Manassewitsch.** V Lipskem izdaje knjigarna Wilhelm Friedrich ruske klasike z naglašenim tekstom za šolsko in domačo rabo. Prvi snopič sodružje Púškinov roman „Kapitánskaja dóčka“.

**Popravek:** Na str. 566. naj stoji: „Gildemeister“ nam. Lassen, kajti on je „Recensus criticus“ izdal, in na str. 568. beri: „perzijskih“ nam. srbskih. — Na str. 612. beri „Zernigoi“ nam. Zereigoi. Na str. 613. „Plave“ nam. Plaše.

**Listnica opravištva:** Ako je kateremu naročniku kaka številka našega lista izostala, ali se izgubila ali pokvarila, naj slobodno naznani, in mi mu razven prve in četrte številke lahko ustrezemo. Prosimo pa, da nam prijatelji, ako še kje prvo številko zasledijo, isto nazaj pošljejo, za kar bodemu vsakemu jako hvaležni. — Reklamacije v odprtem pismu so poštnine proste.

Izdaje, založuje in tiska tiskarna družbe sv. Mohorja v Celovci.

Odgovorni urednik: Dr. Jakob Sket.

